

MAM § PRAWO

Nr 7 / 2012 r.

projekt realizuje:

**STOWARZYSZENIE
INICJATYW
SAMORZĄDOWYCH**

Bezpłatne Porady Prawne i Obywatelskie

publikacja dystrybuowana bezpłatnie

www.sis-dotacje.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek - Najlepsza Inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

MAM § PRAWO

Realizator projektu:

Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych

ul. Narutowicza 56a, 20-016 Lublin
tel. 81 53 43 200, 81 53 43 203
www.sis-dotacje.pl, info@sis-dotacje.pl

Partner projektu:

Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

ul. Lubelska 4, 24-300 Opole Lubelskie
tel. 81 827 72 45, fax 81 827 72 00
www.opolelubelskie.pl, sekretariat@opolelubelskie.pl

Źródło finansowania:

Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013

Priorytet V. Działanie 5.4. Poddziałanie 5.4.2
„Rozwój dialogu obywatelskiego”
Instytucja wdrażająca: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek - najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

DRODZY CZYTELNICY

Miło nam Państwa poinformować, że w okresie 19 miesięcy od uruchomienia Biur Poradnictwa Prawnego i Obywatelskiego udzieliliśmy już ponad 40 000 porad prawnych i obywatelskich oraz pomogliśmy tak wielu osobom, które dzięki naszemu wsparciu rozwiązały wiele swoich – często bardzo trudnych – problemów życiowych. Jest to ogromny sukces – na tym etapie realizacji projektu osiągnęliśmy wszystkie pierwotnie założone wskaźniki (36 000 porad dla 12 000 osób w ciągu 40 miesięcy trwania projektu). Oznacza to, że miesięcznie realizowaliśmy 250% zakładanych wskaźników z zakresu bezpłatnego poradnictwa prawnego.

Ten sukces to efekt naszej ciężkiej pracy na rzecz budowy marki projektu „Mam Prawo” wśród społeczności lokalnych. Projekt „Mam Prawo” jest utożsamiany z realną i kompleksową pomocą dla tysięcy osób, otrzymywaną „od ręki”, w tym przy wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi informatycznych (system e-porad), umożliwiających zniesienie barier w dostępie do bezpłatnego poradnictwa dla osób z terenów wiejskich, osób niepełnosprawnych i starszych. W tym miejscu chcielibyśmy Państwu podziękować

za zaufanie, którym nas Państwo obdarzyli. W realizację projektu zostało zaangażowanych ponad 30 prawników, w tym 30 wolontariuszy. Cieszy nas fakt, że projekt „Mam Prawo” przyciąga tytuł młodych ludzi (studentów ostatniego roku prawa, aplikantów radcowskich/adwokackich), którzy zyskują szansę na zdobycie nowych umiejętności. Ugruntowują swoją wiedzę w obszarze stosowania prawa w praktyce oraz czerpią satysfakcję z niesienia pomocy prawnej osobom potrzebującym tego typu wsparcia.

Ale to nie jedyne sukcesy projektu „Mam Prawo”. Wiele instytucji przekonało się do pozytywnej roli jaką odgrywa bezpłatne poradnictwo prawne i aktywnie współpracuje z nami, rozwiązując problemy swoich podopiecznych czy interesantów.

Podjęliśmy działania tak w skali mikro jak i makro (ogólnopolskiej), aby te dobre praktyki kontynuować po 2014 r.

W tym zakresie wdrożyliśmy dwutorowe działania. Z jednej strony staramy się pozyskać środki z innych źródeł i nawiązywać współpracę z samorządami na rzecz organizacji lokalnych biur poradnictwa prawnego i obywatelskiego. Z drugiej zaś strony zabiegamy o stworzenie ogólnopolskiego, efektywnego kosztowo, finansowanego z budżetu państwa systemu przedsądowej pomocy prawnej, dostępnego dla wszystkich obywateli naszego kraju.

Problematyka dostępu do bezpłatnego poradnictwa prawnego zostaje uwzględniana w lokalnych politykach rozwiązywania problemów społecznych i włączana do strategicznych kierunków działania poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego. To pozwoli na zapewnienie finansowania poradnictwa prawnego i obywatelskiego ze środków budżetowych tych jednostek – jeśli nawet nie w całości – co byłoby trudne, to w części

wystarczającej do wniesienia wkładu własnego do projektów w tym obszarze. Taka postawa samorządów przekłada się na pierwsze sukcesy.

Projekt opracowany przez nas, wspólnie ze Starostwem Powiatowym w Łęcznej i Starostwem Powiatowym w Lubartowie uzyskał dofinansowanie z Funduszy Szwajcarskich – pokonując przy tym 600 konkurentów z całego kraju. Dzięki dotacji pozwalającej na sfinansowanie 90% kosztów projektu będziemy mogli zorganizować biura porad obywatelskich w trzech miastach regionu: Lubartowie, Łęcznej i Lublinie.

Kolejny wniosek opracowany w partnerstwie ze Starostwem Powiatowym w Łukowie i Starostwem Powiatowym w Zamościu czeka na ocenę. W jego ramach będziemy chcieli zorganizować biura w Łukowie, Zamościu i Chełmie.

Po wielu miesiącach starań i zabiegów rezultaty przynoszą też nasze działania na rzecz budowy finansowanego z budżetu państwa systemu ogólnopolskiego – opartego na najlepszych wzorach i standardach wypracowanych w ramach projektów realizowanych dotychczas ze środków POKL. Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych uczestniczy obecnie w bardzo intensywnych pracach ekspertów, prowadzonych w Kancelarii Prezydenta RP, których celem jest szybkie wypracowanie rozwiązań systemowych w tym obszarze. Prace te przynioszą nadzieję na skuteczne rozwiązanie problemu – ich efekty powinny być znane już na początku przyszłego roku. Jak Państwo widzicie, kwestia konieczności zapewnienia Polakom dostępu do bezpłatnego poradnictwa prawnego i obywatelskiego, coraz silniej zaczyna być uświadamiana sobie zarówno na szczeblu samorządowym jak i rządowym. Jesteśmy przekonani, że dzięki dobrej woli, wspólnemu zaangażowaniu państwa,

samorządów, organizacji pozarządowych oraz zainteresowanych środowisk zawodowych, wkrótce każdy z mieszkańców naszego kraju będzie mógł skorzystać z pomocy prawnej świadczonej nie tylko nieodpłatnie, ale także na wysokim poziomie merytorycznym i bez żadnych barier administracyjnych i finansowych.

Tymczasem zachęcam Państwa do lektury kolejnego numeru naszego Kwartalnika – znajdziecie w nim Państwo jak zawsze zbiór ciekawych artykułów dotyczących kwestii prawnych, praktyczne porady i przykłady rozwiązania konkretnych problemów. **W szczególności polecam artykuł na temat umów zawieranych na potrzeby budowy elektrowni wiatrowych i słonecznych, które będą poświęcone zagadnieniom związanym z odnawialnymi źródłami energii.**

Na Lubelszczyźnie, jak i w całym kraju, toczy się obecnie gorąca dyskusja w tym zakresie – do naszych biur w ramach projektu zgłaszają się klienci, którzy otrzymują propozycje podpisania umów pod budowę farm wiatrowych lub słonecznych. Jest to pilny społecznie temat, dlatego pragniemy Państwu przybliżyć zagadnienia w tym zakresie. Jest to tym bardziej ważne, że właśnie zakończono rządowe prace nad ustawą o odnawialnych źródłach energii, która przyspieszy rozwój tego sektora gospodarki, ustawa ta wprowadzi nowe uregulowania, które wymagać będą wyjaśnień i pomocy prawnej dla obywateli.

W związku ze zbliżającymi się Świętami Bożego Narodzenia, chciałbym życzyć Państwu, **aby upłynęły one w ciepłej i rodzinnej atmosferze, przyniosły ze sobą wiele radości, a kolejny rok był czasem realizacji osobistych i zawodowych zamierzeń.**

Krzysztof Szydłowski

Prezes Zarządu

Stowarzyszenia Inicjatyw Samorządowych

Honorowy Patronat:

Krzysztof Hetman

Marszałek Województwa Lubelskiego

Arkadiusz Bratkowski

Posel do Parlamentu Europejskiego

W numerze:

- **Podstawowe zagadnienia prawne umów zawieranych na potrzeby budowy elektrowni wiatrowych i słonecznych.**
- **Dział spadku.**
- **Instytucja współwłasności - zasady jej zniesienia z uwzględnieniem gospodarstwa rolnego.**
- **Kto i z jakich powodów może zostać uznany za niegodnego dziedziczenia?**
- **Dozór elektroniczny.**
- **Umowa intercyzy – jak prawidłowo dokonać rozdzielenia majątkowej?**
- **Roszczenie właściciela nieruchomości o wypłatę odszkodowania.**
- **Podsumowanie ponad półtorarocznej działalności projektu „Mam Prawo„**
- **E- porady.**
- **O SIS.**

*Liczba udzielonych
porad*

**DO LISTOPADA 2012 r.
UDZIELILIŚMY**

40 000 PORAD!

**NASZYM CELEM DO KOŃCA KWIETNIA
2014 ROKU JEST UDZIELENIE:**

80 000 PORAD POMIMO, IŻ WSKAŹNIK
PROJEKTOWY WYNOŚI **36 000 PORAD**,
W TYM **13 000 PORAD**

**UDZIELONYCH INTERNETOWO Z WYKORZYSTANIEM
FORMULARZA E-PORADY, ZNAJDUJĄCEGO SIĘ NA
STRONIE PROJEKTU WWW.MAMPRAWO.EU**

**POTRZEBUJESZ
POMOCY PRAWNEJ ?
Zgłoś się do nas !**

Podstawowe zagadnienia prawne umów zawieranych na potrzeby budowy elektrowni wiatrowych i słonecznych

Bartosz Głowacki - doradca prawny

Obecnie w Polsce większość energii elektrycznej uzyskiwana jest w drodze spalania węgla. Zgodnie z dyrektywą 2009/28/WE udział odnawialnych źródeł energii w końcowym zużyciu energii w Polsce winien się zwiększyć do 15 % w 2020 r.

Polska jako członek Unii Europejskiej jest zobowiązana do współpracy w zakresie polityki dotyczącej ochrony środowiska naturalnego. Wskazane postanowienia nakładają na nasz kraj obowiązek rozwoju przedsięwzięć związanych z pozyskiwaniem energii z ekologicznych i odnawialnych źródeł. Podejmowane są tego typu działania.

W chwili obecnej zauważalny jest dynamiczny wzrost liczby nowo powstałych elektrowni wiatrowych oraz coraz popularniejszych elektrowni słonecznych.

Nie bez znaczenia dla tej gałęzi przemysłu jest fakt, iż budowa elektrowni bazujących na źródłach odnawialnych wiąże się z wysokimi nakładami finansowymi, co sprawia, że inwestorzy dokonują wielu analiz również prawnych przedsięwzięć, poczynwszy od planowania, przez realizację do likwidacji elektrowni.

Bezspornie farma wiatrowa czy słoneczna wymaga kompleksowej struktury, co sprawia że jest rentowna tylko wtedy, gdy koszty jej powstania zwrócą się inwestorowi. Z tego powodu elektrownia musi przez określony czas wytwarzać energię, co jest możliwe tylko wtedy, gdy prawo do gruntu jest właściwie zabezpieczone.

Umowy

Podstawowym problemem z jakim spotyka się inwestor jest właściwe zlokalizowanie elektrowni oraz zabezpieczenie odpowiednimi umowami prawidłowego wybudowania i funkcjonowania inwestycji.

Znaczna część ziemi znajduje się w rękach rolników i to ta grupa zawodowa jest wystawiona w pierwszej kolejności na kontakty i zawieranie umów dotyczących ich nieruchomości.

Ze względu na złożony charakter przedsięwzięcia w dalszej części opracowania zajmemy się analizą podstawowych zagadnień

najczęściej spotykanych w umowach z nimi związanych.

Bezspornie jedną z form uzyskania dostępu do nieruchomości jest sprzedaż, która z ekonomicznego punktu widzenia jest nieopłacalna. Wiąże się ona bowiem z obostrzeniami formalnymi – uzyskanie pozwolenia odpowiedniego ministra oraz uzyskaniem zgody rolnika na sprzedaż nieruchomości. **Nie bez znaczenia dla całej sprawy jest fakt, iż w każdym przypadku pierwszeństwo zakupu ziemi posiada Agencja Nieruchomości Rolnych.** Nie sposób również chwili zakupu przewidzieć jaka powierzchnia nieruchomości będzie potrzebna pod realizację inwestycji, co skutkować może niepowodzeniem transakcji. **Należy zauważyć, iż również umowa użytkowania nastręcza wielu problemów natury prawnej.** Jako ograniczone prawo rzeczowe nie jest ona ograniczona w czasie. Trwałość stosunku umownego jest zaletą tej umowy, jednak nie jest ona relatywna do wad tego stosunku prawnego. Faktem jest, że w tak ukształtowanym stosunku prawnym nie ma możliwości przeniesienia użytkowania na inny podmiot bez zgody właściciela, co w tak złożonym procesie inwestycyjnym stanowi

duże utrudnienie, a ponadto może powodować wzrost ceny za wyrażenie takiej zgody. Drugim bardzo poważnym problemem jest kwestia definicji pożytków w polskim prawie związanych z użytkowaniem i niemożnością ich zastosowania do energii wytwarzanej przez elektrownie.

Dzierżawa

W świetle powyższych rozwiązań najczęstszym rozwiązaniem wybieranym przy powstawaniu inwestycji ekologicznych w Polsce dla zabezpieczenia prawa do gruntu jest umowa dzierżawy. Oznacza to, iż wydzierżawiający zobowiązuje się oddać dzierżawcy rzecz do użytkowania i pobierania pożytków przez czas oznaczony lub nieoznaczony, a dzierżawca zobowiązuje się do płacenia wydzierżawiającemu czynszu.

Wskazać należy, że jest to umowa odpłatna, która nie posiada ograniczeń jak umowa najmu i trwa niezależnie od tego kto jest właścicielem gruntu. Najważniejszą cechą tej umowy jest fakt, że dzierżawca uzyskuje nie tylko prawo do korzystania z nieruchomości, ale również prawo do pobierania z niej pożytków.

Warunki

Pierwszym aspektem na jaki musimy zwrócić uwagę przy podpisywaniu umowy jest ustalenie jakie części nieruchomości będą wykorzystywane pod inwestycję, a jakie będą nadal w przeznaczone pod uprawę. Warto zadbać o precyzyjne określenie terenu pod inwestycję w celu uniknięcia nieporozumień w przyszłości. Najlepszym rozwiązaniem jest dołączenie do umowy jako załącznika mapki z zaznaczonym dokładnie i precyzyjnie dzierżawionym obszarem. Dzięki temu możemy ustalić i policzyć o ile zmniejszy się nasz areal, ile zmniejszy się dotacja z Unii Europejskiej i wynegocjować odpowiedniej wysokości zapłatę od inwestora.

Tego typu ustalenie jest korzystne dla inwestora, który wiedząc o udostępnionym areale może wygodnie i pewnie planować inwestycję i określić koszty. Problemem może okazać się położenie infrastruktury w postaci drogi dojazdowej do urządzeń oraz prowadzenia przewodów.

Jednym z rozwiązań jest uwzględnienie gruntów zajętych pod infrastrukturę w umowie dzierżawy. Innym jest ustanowienie służebności przesyłu.

Służebność ta daje przedsiębiorcy prawo do korzystania z cudzej nieruchomości w określonym zakresie na której znajdują się (lub mają się znajdować) jego urządzenia przesyłowe - wszelkie konstrukcje i instalacje tworzące linie do doprowadzania i odprowadzania, energii elektrycznej oraz inne urządzenia o podobnym przeznaczeniu zgodnie z ich przeznaczeniem. Podstawowym sposobem jej ustanowienia jest umowa między właścicielem nieruchomości i przedsiębiorcą w przypadku, gdy właściciel nieruchomości odmawia zawarcia umowy to służebność może być na żądanie

przedsiębiorcy ustanowiona przez sąd za odpowiednim wynagrodzeniem. (art. 305(1) kc). Zdarzają się sytuacje, gdzie ustanowienie służebności - posadowienie urządzeń przesyłowych - powoduje bardzo utrudnione lub wręcz niemożliwe korzystanie z gruntu. W takiej sytuacji właściciel może żądać, aby przedsiębiorca przesyłowy nabył od niego tę część nieruchomości na której znajduje się urządzenie. Roszczenie takie powstaje tylko wtedy, gdy urządzenie przesyłowe ma wartość znacznie wyższą od wartości zajętej nieruchomości.

W stosowanych umowach dzierżawy można zaobserwować praktykę, gdzie w umowie dzierżawca gwarantuje sobie prawo dalszej dzierżawy lub podnajmu w celu uzyskania dalszych profitów z przedmiotu dzierżawy. Przykładową konsekwencją takiego zapisu będzie postawiona na działce reklama firmy za którą to reklamę pieniądze będzie pobierał dzierżawca, a nie właściciel gruntu. Szczegółowe wymienienie pożytków jakie będzie pobierał dzierżawca powoduje przejrzystość umowy oraz usuwa wątpliwości związane z tym, iż umowa ta nie będzie uznana za umowę najmu. Należy zwrócić uwagę na zapisy dotyczą-

ce możliwości modyfikowania przedmiotu dzierżawy. Celem takiego zapisu jest zapewnienie elastycznej zmiany położenia wszelkich urządzeń w celu jak najefektywniejszej ich pracy. **Bardzo ważnym procesem poprzedzającym zbudowanie potężnych wiatraków jest pomiar i obserwacja kierunków i siły wiatru.** Wielokrotnie dochodzi do sytuacji, gdzie dokładne pomiary wskazują na konieczność zmiany wstępnych planów posadowienia turbin wiatrowych. Zapisy dotyczące zmian w umowie dzierżawy dają taką możliwość. Kolejnym ważnym w skutkach zapisem jest prawo do przenoszenia praw i obowiązków wynikających z umowy dzierżawy na inne podmioty w tym na instytucję współfinansującą. Ma to zasadnicze znaczenie w kontekście finansowania inwestycji oraz faktu, że przedsiębiorcy w ten sposób zabezpieczają sobie możliwość swobodnego prowadzenia interesów związanych z inwestycją. Zmiana podmiotu, który dzierżawi ziemię np. na skutek przejęcia firmy która pierwotnie była stroną umowy dzierżawy przez inną. Dla wydzierżawiającego ma to znaczenie na tyle ważne, że zmienia się podmiot płacący czynsz dzierżawny, a co za tym idzie należy co najmniej zabezpieczyć w umowie obowiązek poinformowania o zmianach dzierżawcy.

Umowa dzierżawy jest to umowa odpłatna i wynagrodzenie powinno być ustalone już od pierwszego roku dzierżawy. Należy zadbać o proste i klarowne reguły zapłaty w tym terminowe ich wykonywanie. Brak zapłaty jest podstawą do wypowiedzenia umowy dzierżawy. Wszelkie zapisy dotyczące zapłaty i sposobów rozwiązania umowy z przyczyny nieterminowych rozliczeń finansowych wymagają dokładnej analizy.

W przypadku zmiany właściciela nieruchomości przysługuje mu uprawnienie do wypowiedzenia zawartych wcześniej umów pod warunkiem, iż zostały one zawarte na czas nieokreślony i w formie aktu notarialnego

z poświadczonymi podpisami. Z tego powodu istotne jest, aby nie zapomnieć przy podpisywaniu umowy o zamieszczeniu odpowiedniej wzmianki o zawartej umowie w księdze wieczystej danej nieruchomości.

Należy pamiętać, że zazwyczaj odpowiednie zapisy wskazują, że wszelkie urządzenia nią związane nie są elementami składowymi nieruchomości i stanowią odrębny przedmiot własności.

Bardzo ważne są ustalenia umowne dotyczące działań po zakończeniu umowy. Należy zabezpieczyć swoje interesy przez zobowiązanie dzierżawcę do przywrócenia stanu pierwotnego nieruchomości i usunięcie na jego koszt wszelkich urządzeń wykorzystywanych do produkcji i przesyłu energii. Rolnik powinien zadbać o to, by w umowie to przedsiębiorca wziął na siebie cały ciężar usunięcia skutków swojej działalności. W praktyce strony zawierają umowy przedwstępne dzierżawy, której jednym z celów jest zobowiązanie rolnika do zawarcia w późniejszym czasie właściwej umowy dzierżawy oraz rozwiązanie wszelkich kwestii spornych i niejasnych związanych z wykonywaniem umowy przez strony. Już na tym etapie, czyli przed podpisaniem umowy przedwstępnej konieczne jest ustalenie wszystkich warunków dzierżawy.

Umowa dzierżawy jest najlepszym instrumentem prawnym, by zabezpieczyć interesy obu stron – właściciela gruntu i inwestora w elektrownie energii odnawialnych.

Proces zawierania stosownych umów jest skomplikowany i dość żmudny, a postanowienia umowne zawierają wiele kwestii i rozwiązań nieznanymi i nie stosowanymi w powszechnym obrocie prawnym. Warto przed zawarciem takiej umowy skonsultować wzorzec umowy, by być w pełni świadomym celów i konsekwencji poszczególnych zapisów.

Dział spadku

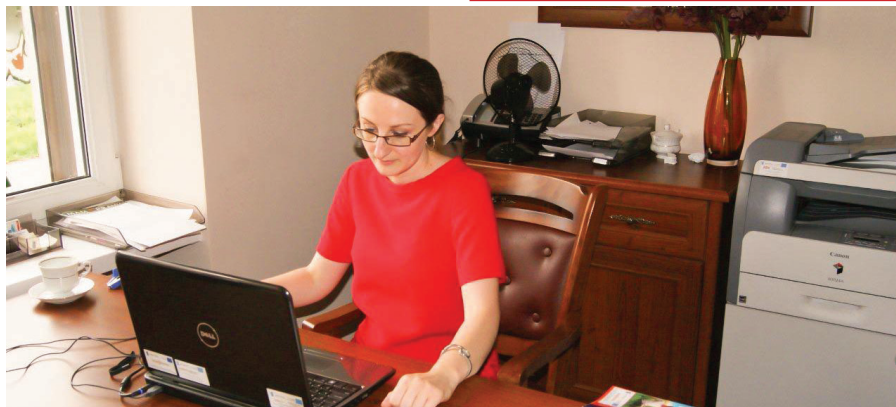
Łukasz Fałkowski - radca prawny

Wspólność majątku spadkowego sprawiać może spadkobiercom niemałe trudności w zakresie zarządzania tym majątkiem. Dodatkowo zamierzonym efektem dziedziczenia powinno być uzyskanie przez spadkobierców samodzielności w zakresie korzystania i rozporządzania konkretnymi składnikami majątku spadkowego. Instytucją służącą zniesieniu tej wspólności jest dział spadku, w wyniku którego poszczególni spadkobiercy uzyskują wyłączne prawo do oznaczonych składników tego majątku.

Działu spadku można w zasadzie żądać w każdym czasie. Przedmiotem działu spadku są wyłącznie jego aktywa, ponieważ w następstwie dokonania podziału aktywów dłużi spadkowe przypadają spadkobiercom z mocy prawa i ponoszona przez nich z tego tytułu odpowiedzialność jest proporcjonalna w stosunku do uzyskanych udziałów (art. 1034 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. 1964.16.93 z późn. zm., zwanej dalej „k.c.”), a spadkobiercy stają się wzajemnie obowiązani do rękojmi za wady fizyczne i prawne według przepisów o rękojmi przy sprzedaży (art. 1046 k.c.).

Dział spadku może nastąpić w dwojaki sposób, bądź na mocy umowy zawartej pomiędzy wszystkimi spadkobiercami, bądź na mocy orzeczenia sądu (art. 1037 § 1 k.c.). Umowny dział spadku wymaga zgody wszystkich spadkobierców. Sądowy dział spadku wystąpi najczęściej, gdy spadkobiercy nie zawrą umowy o dział spadku, a przynajmniej jeden ze spadkobierców wystąpi do sądu z wnioskiem o dział spadku.

Spadkobiercy mają swobodę w wyborze trybu działu spadku. **Umowny dział spadku może nastąpić w postaci umowy pozasądowej, ugody sądowej zawartej w postępowaniu pojednawczym, ugody sądowej zawartej w postępowaniu nieprocesowym i ugody zawartej przed sądem polubownym.** Umowa o dział spadku jest w swym charakterze podobna do umowy o zniesienie współwłasności i umowy o podział majątku wspólnego. Do sądowego działu spadku dokonywanego na mocy orzeczenia sądu może dojść zarówno w postępowaniu nieprocesowym, prowadzonym przed sądem powszechnym, jak i w postępowaniu przed sądem polubownym.

Umowny dział spadku

Zawarcie umowy o dział spadku wymaga zgodnego współdziałania wszystkich współspadkobierców, a to oznacza że stronami umowy o dział spadku muszą być wszyscy współspadkobiercy. Umowa o dział spadku może dotyczyć całego majątku spadkowego lub jego części. Jej celem jest likwidacja wspólności, stąd też umowa ta przenosi, wchodzące w skład wspólności, prawa majątkowe na określonych spadkobierców oraz ustala zasady wzajemnych rozliczeń stron, na przykład z tytułu spłaconych długów spadkowych, pobranych pożytków i poczynionych nakładów na spadek, realizacji zapisów zwykłych, zaliczenia na schedę spadkową darowizn itp. W zasadzie strony umowy mają pełną swobodę w określaniu zakresu umownego działu spadku, jak też swobodę w decydowaniu o sposobie podziału majątku spadkowego.

Przepisy prawa spadkowego nie przewidują szczególnej formy, w jakiej powinna być zawarta umowa o dział spadku. Niemniej wymagania dotyczące konkretnej formy takiej umowy powstają w przypadku, gdy w skład masy majątkowej wchodzi konkretne składniki. Przykładowo umowa o dział spad-

ku, w skład którego wchodzi nieruchomości, powinna być zawarta w formie aktu notarialnego (art. 1037 § 2 k.c.) natomiast umowa o dział spadku, w skład którego wchodzi przedsiębiorstwo powinna mieć formę pisemną z podpisami notarialnie poświadczonymi (art. 751 § 1 k.c.).

Sądowy dział spadku

Dział spadku dokonywany na mocy orzeczenia sądu wszczynany jest na wniosek. Z wnioskiem o dział może wystąpić każdy spadkobierca, bądź też wszyscy spadkobiercy o ile są zgodni co do sposobu przeprowadzenia działu (dział na zgodny wniosek spadkobierców). We wniosku o dział spadku można zaproponować sposób dokonania podziału majątku, ale to sąd decyduje ostatecznie o tym sposobie.

Uczestnikami postępowania w sprawie o dział spadku są wszyscy spadkobiercy, a więc także ci, którzy zbyli udział w spadku nabywcy udziału w spadku i zapisobiercy zwykli, którym testator przeznaczył rzeczy lub prawa wchodzące w skład spadku.

Artykuł 680 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego [Dz.U.

1964.43.298 z późn. zm.], zwanej dalej „k.p.c.” określa treść wniosku o dział spadku.

We wniosku o dział spadku należy powołać:

- *postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku albo zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia;*

- *spis inwentarza, jeżeli spis inwentarza nie został sporządzony, należy we wniosku wskazać majątek, który ma być przedmiotem działu;*

- *sporządzone przez spadkodawcę testamenty ze wskazaniem, gdzie zostały złożone i gdzie się znajdują;*

- *gdy w skład spadku wchodzi nieruchomości, należy przedstawić dowody stwierdzające, że nieruchomości stanowiła własność spadkodawcy.*

Przeprowadzenie działu wymaga uprzedniego i prawidłowego ustalenia składu spadku. Skład i wartość spadku podlegającego podziałowi ustala sąd (art. 684 k.p.c.). Stan majątku spadkowego określa się z chwilą otwarcia spadku, wartość składników spad-

ku – według chwili dokonywania podziału. Praktycznie skład majątku spadkowego, który ma być przedmiotem podziału, sąd ustala na podstawie wyjaśnień uczestników postępowania. Wartość poszczególnych składników spadku sąd ustala na podstawie opinii biegłego, chyba że wszyscy uczestnicy postępowania zgodnie określą ich wartość.

Dodatkowe kwestie rozstrzygane przez sąd w postępowaniu o dział spadku określa art. 686 k.p.c., który stanowi, iż: W postępowaniu działowym sąd rozstrzyga także o istnieniu zapisów zwykłych, których przedmiotem są rzeczy lub prawa należące do spadku, jak również o wzajemnych roszczeniach pomiędzy współspadkobiercami z tytułu posiadania poszczególnych przedmiotów spadkowych, pobranych pożytków i innych przychodów, poczynionych na spadek nakładów i spłaconych długów spadkowych.

Dział spadku odbywa się według tych samych zasad co zniesienie współwłasności w częściach ułamkowych (art. 210-212 w zw. z art. 1035 k.c. oraz art. 618-625 w zw. z art. 688 k.p.c.). W zasadzie może on nastąpić na podstawie zgodnego wniosku współspadkobierców (art. 687 k.p.c.), o ile zaproponowany sposób podziału nie sprzeciwia się prawu i zasadom współżycia społecznego, ani też nie narusza w sposób rażący interesu osób uprawnionych (post. SN z dnia 24 listopada 1998 r., I CKU 68/98, Prok. i Pr. 1999, nr 4, poz. 36).

Sposoby dokonania działu spadku

Z punktu widzenia sposobu dokonania działu spadku, zarówno w trybie umownym, jak i sądowym, można wyróżnić:

1. Podział fizyczny spadku – podział w naturze.

2. Przyznanie przedmiotów spadkowych jednemu lub kilku spadkobiercom, z obowiązkiem spłaty pozostałych (podział przez przejęcie spadku).

3. Podział cywilny – polega na sprzedaży przedmiotów wchodzących w skład spadku osobie trzeciej spoza grona spadkobierców i podział uzyskanej w ten sposób sumy między współspadkobierców, odpowiednio do wielkości przysługujących im udziałów spadkowych.

Wspólność majątku spadkowego ustaje z chwilą zawarcia umowy o dział spadku lub uprawnomocnienia się postanowienia sądu o dziale spadku, które jednocześnie stano-

wią tytuł własności rzeczy przypadających poszczególnym spadkobiercom. Spadkobiercy stają się właścicielami przyznanych im przedmiotów zgodnie z treścią umowy lub postanowienia o podziale spadku (art. 624 w zw. z art. 688 k.p.c.). Na tej podstawie też mogą uzyskać wpis prawa własności nieruchomości w księdze wieczystej. Postanowienie o dziale spadku jest tytułem egzekucyjnym w takim zakresie, w jakim orzeczono w nim o obowiązku świadczenia (uchwała SN z dnia 4 grudnia 1957 r., I CO 16/57, OSN 1959, nr 1, poz. 1) oraz o wydaniu rzeczy pomiędzy współspadkobiercami (art. 624 w zw. z art. 688 k.p.c.).

Oplaty

Wysokość opłat sądowych w sprawie o dział spadku określa art. 51 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych [Dz. U. 2010.90.594 tj. z późn. zm.):

- 500 zł – od wniosku o dział spadku;

- 300 zł – jeżeli wniosek zawiera zgodny projekt działu spadku;

- 1000 zł – od wniosku o dział spadku połączony ze zniesieniem współwłasności;

- 600 zł – od wniosku, jeżeli zawiera on zgodny projekt działu spadku i zniesienia współwłasności.

Z kolei wysokość opłaty notarialnej zależy od wartości majątku. Wartość majątku najlepiej ustalić na podstawie opinii niezależnego rzeczoznawcy majątkowego lub danych urzędu skarbowego, którzy powinni zasugerować wartość nieruchomości, opierając się na obowiązujących cenach, metrażu i lokalizacji mieszkania.

Instytucja współwłasności - zasady jej zniesienia z uwzględnieniem gospodarstwa rolnego

Łukasz Fałkowski - radca prawny

1. Instytucja współwłasności i źródła jej powstania

Regułą jest, że prawo własności określonej rzeczy przysługuje tylko jednej osobie. Niekiedy jednak mamy do czynienia z podzielną prawą. Zgodnie z treścią art. 195 Kodeksu cywilnego, (zwanego dalej „k.c.”), **współwłasność rzeczy istnieje wówczas, gdy prawo własności przysługuje niepodzielnie więcej niż jednej osobie.** Niezbędne jest zatem istnienie: jednej rzeczy, wielości osób oraz niepodzielności prawa. Przedmiotem współwłasności jest rzecz, to jest przedmiot materialny.

Współwłasność może powstać na kilka sposobów, przykładem może być instytucja dziedziczenia. Wielokrotnie bowiem do dziedziczenia jest powołanych (z testamentu lub ustawy) kilku spadkobierców. Do powstania współwłasności może dojść także *ex lege* - tj. z mocy samego prawa.

Można tu powołać przykład zasiedzenia jednej rzeczy przez kilku współposiadaczy samoistnych (przy zastosowaniu przepisów art. 172-176 k.c.). Kolejnym źródłem współwłasności są czynności prawne (np. wspólne nabycie przez kilka osób, z różnych przyczyn, własności jednej rzeczy). Także orzeczenie sądowe może przyczynić się do powstania współwłasności, w sytuacji gdy sąd w postępowaniu o zniesienie współwłasności przyznaje rzecz wspólną kilku współwłaścicielom.

2. Rodzaje współwłasności

Kodeks cywilny w art. 196 rozróżnia dwa rodzaje współwłasności: **współwłasność łączną i współwłasność w częściach ułamkowych.** Współwłasność w częściach ułamkowych, jest samoistnym stosunkiem prawnym, w której każdemu współwłaścicielowi przysługuje udział w prawie własności określony ułamkiem. Udział we wspólnym prawie własności jest określony, co do wielkości, ułamkiem (zwykłym lub dziesiętnym). We współwłasności łącznej z kolei nie wyróżnia się udziałów. Jest zawsze związana z inną osobą stosunkiem prawnym.

Najczęstszymi podstawami powstania współwłasności łącznej są małżeńska wspólność majątkowa (art. 31-46 k.r.o.) i wspólność majątku wspólników spółki cywilnej (art. 863 k.c.).

3. Żądanie zniesienia współwłasności

Współwłasność w obecnym prawie polskim uznać należy za wyjątek od reguły, którą jest przysługiwanie własności jednemu podmiotowi. W konsekwencji jest ona uznawana za stan przejściowy. **W związku z tym, w myśl**

przepisów k.c. każdy ze współwłaścicieli - bez względu na wolę pozostałych współwłaścicieli - może w każdym czasie żądać zniesienia współwłasności (art. 210 k.c.). Istniejące ustawowe ograniczenia uprawnień do żądania zniesienia współwłasności są nieliczne; dotyczą szczególnej postaci współwłasności ułamkowej, tak zwanej współwłasności przymusowej. Jej zaspokojenie może nastąpić w trybie umownego zniesienia współwłasności lub na drodze orzeczenia sądowego. **Żaden ze współwłaścicieli nie może zaś skutecznie sprzeciwić się zniesieniu współwłasności.**

Gdy między współwłaścicielami istnieje zgoda co do zniesienia współwłasności, a także zgoda co do sposobu, w jaki to ma nastąpić, dochodzi do zniesienia współwłasności w drodze umowy. Umowa znosząca współwłasność może zostać zawarta w dowolnej formie, **chyba, że przedmiotem współwłasności jest nieruchomości, wtedy konieczne jest zachowanie formy aktu notarialnego.** W razie braku takiego porozumienia jedynym sposobem zniesienia współwłasności jest uzyskanie stosownego rozstrzygnięcia sądowego. Zapada ono w postępowaniu nieprocesowym i przyjmując formę postanowienia. Znosząc współwłasność, sąd rozstrzyga także o rozstrzeniach współwłaścicieli z tytułu nakładów poczynionych na wspólną rzecz i z tytułu korzystania przez nich z rzeczy wspólnej w zakresie szerszym niż to wynika z ich udziałów. (por. uchwała Izby Cywilnej SN z dnia 22 marca 1991 r., III CZP 17/91, OSNC 1991, z. 10, poz. 119).

Przyznanego w art. 210 k.c. rozstrzenia o zniesienie współwłasności współwłaściciele nie mogą skutecznie się rzec. Mogą natomiast w drodze umowy wyłączyć żądanie zniesienia współwłasności na czas nie dłuższy niż lat pięć.

W ostatnim roku przed upływem zastrzeżonego terminu dopuszczalne jest jej przedłużenie na następne pięć lat. Umowa taka może być zawarta w dowolnej formie.

4. Sposoby zniesienia współwłasności

Kodeks cywilny wyróżnia trzy podstawowe sposoby zniesienia współwłasności:

- *podział rzeczy wspólnej;*
- *przyznanie rzeczy jednemu ze współwłaścicieli;*
- *sprzedaż rzeczy wspólnej i podział uzyskanej w ten sposób kwoty między właścicieli.*

Zasadą jest, że zniesienie współwłasności powinno nastąpić przede wszystkim przez podział fizyczny rzeczy wspólnej. Z punktu widzenia indywidualnych interesów współwłaścicieli taki podział jest najbardziej sprawiedliwy, gdyż każdy z nich ma możliwość otrzymania części rzeczy wspólnej w naturze.

Uprawnienie to jest wyłączone tylko wyjątkowo, tj. gdyby dokonanie podziału było sprzeczne z przepisami ustawy lub społeczno - gospodarczym przeznaczeniem rzeczy albo gdyby podział pociągał za sobą istotną zmianę tej rzeczy lub znaczne zmniejszenie jej wartości.

Na przeszkodzie dokonania fizycznego podziału rzeczy wspólnej mogą stać ustawowe zakazy podziału. Dotyczą one przede wszystkim nieruchomości. Przykładowo można wskazać, że przepis art. 93 GospNierU dopuszcza podział nieruchomości pod warunkiem jego zgodności z planem zagospodarowania przestrzennego (wyjątki w tym zakresie przewidziano w art. 95 GospNierU). Z kolei sprzeczność podziału ze społeczno - gospodarczym przeznaczeniem prawa występuje, gdy jego następstwem byłaby likwidacja zakładu produkcyjnego czy utrata przez działkę budowlaną lub stanowiącą tzw. siedlisko przydatności do tych celów (por. orzeczenie

SN z dnia 17 lutego 1992 r., II CKU 63/98, Prok. i Pr. 1999, nr 6, s. 28).

Pozostałe sposoby zniesienia współwłasności reguluje art. 212 k.c. Wprowadza on możliwość zniesienia współwłasności w orzeczeniu sądowym poprzez przyznanie rzeczy jednemu lub kilku ze współwłaścicieli oraz sprzedaż rzeczy wspólnej (tzw. podział cywilny). Jeżeli zniesienie współwłasności następuje przez podział rzeczy wspólnej, sąd dokonuje podziału na tyle części, ilu jest współwłaścicieli, w stosunku do wielkości udziałów. W razie zaistnienia różnicy pomiędzy wartością utworzonych części rzeczy a wielkością udziałów, wartość poszczególnych udziałów może być wyrównana przez dopłaty pieniężne.

W wypadku podziału gruntu sąd może w myśl art. 212 § 1zd. 2 k.c., obciążyć poszczególne części odpowiednimi służebnościami gruntowym.

Zniesienie współwłasności może polegać również na tym, że rzecz zostanie przyznana na własność jednemu ze współwłaścicieli, bądź też kilku z nich, jeżeli ci

współwłaściciele wyrażą na takie niepełne zniesienie zgodę (por. postanowienie SN z dnia 4 czerwca 2003 r., I CKN 447/01, Lex nr 83839). Kolejnym sposobem zniesienia współwłasności może być sprzedaż rzeczy wspólnej i podział pomiędzy współwłaścicieli uzyskanej ceny (tzw. podział cywilny). Znajduje on zastosowanie w wypadku złożenia przez wszystkich współwłaścicieli zgodnego wniosku co do takiego sposobu zniesienia współwłasności (art. 622 § 1 k.p.c.), a także pomimo braku takiego wniosku, gdy rzeczy nie da się podzielić, a konkretne okoliczności przemawiają za takim rozstrzygnięciem sprawy.

5. Reguły zniesienia współwłasności gospodarstwa rolnego

Ze względów społeczno-gospodarczych ustawodawca poświęca odrębną uwagę problematyce zniesienia współwłasności gospodarstw rolnych. Dokonuje mianowicie zmodyfikowanej regulacji sposobów zniesienia współwłasności, zahaczając o wiele ubocznych kwestii. Niewątpliwie jednak znajdują tu również zastosowanie ogólne zasady zniesienia współwłasności, z uwzględnieniem istniejących regulacji szczególnych.

Za gospodarstwo rolne uważa się grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, oraz prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego (art. 55 k.c.).

Należy powiedzieć, że szczególna regulacja (zawarta w art. 213-218 k.c.) dotyczy sądowego zniesienia współwłasności gospodarstw rolnych. **Nadal podstawowym sposobem zniesienia współwłasności będzie podział fizyczny.** Artykuł 213 k.c. wprowadza jednak pewne ograniczenia dopuszczalności takiego podziału w sytuacji, gdy byłby on sprzeczny z zasadami prawidłowej gospodarki rolnej. W takim wypadku sąd przyzna w/w gospodarstwo temu właścicielowi, na którego wyrażą zgodę wszyscy współwłaściciele. W razie braku takiej zgody ma się ono dostać temu z nich, który je prowadzi lub stale w nim pracuje chyba, że interes społeczno - gospodarczy przemawia za wyborem innego właściciela.

Ocena, czy w konkretnym wypadku tak właśnie jest, będzie należała do sądu. **Jeśli warunek prowadzenia lub pracy w gospodarstwie spełnia kilku współwłaścicieli, sąd ma obowiązek przyznać je temu, który daje najlepszą gwarancję należytego prowadzenia.** Sąd zarządzi sprzedaż gospodarstwa rolnego albo na zgodny wniosek wszystkich współwłaścicieli, bądź też w sytuacji niewyrażenia zgody przez żadnego z nich. Może dojść jeszcze do sytuacji, gdzie co prawda gospodarstwo rolne może być podzielone, ale na mniejszą liczbę części niż liczba współwłaścicieli. Zastosowanie będą miały opisane wyżej procedury, z tym, że o tym, któremu ze współwłaścicieli gospodarstwa rolnego przypadną

wdzielone części, w pierwszej kolejności decyduje zgodny wniosek wszystkich współwłaścicieli. W braku zgody zastosowanie znajdują wyżej omówione zasady. W wypadku przyznania gospodarstwa rolnego jednemu lub kilku ze współwłaścicieli pozostali, którzy nie uzyskali gospodarstwa rolnego w naturze, otrzymują równowartość swych udziałów w postaci spłat.

Kodeks cywilny w pierwszej kolejności przyznaje współwłaścicielom możliwość porozumienia się co do wysokości przysługujących spłat, pozostawiając pełną swobodę co do ustalenia ich wysokości.

W przypadku, gdy współwłaściciele nie mogą dojść do porozumienia, określenie wielkości spłat należy do sądu. Zasadzając spłaty, sąd może je obniżyć, gdyby zasądzenie ich w pełnej wysokości spowodowało nadmierne obciążenie zobowiązanego. Obniżenie spłat nie wyłącza możliwości rozłożenia spłat na raty i odroczenia terminu ich płatności. Jeżeli dochodzi do sprzedaży nieruchomości rolnej wchodzącej w skład gospodarstwa rolnego dokonanej przed upływem pięciu lat od zniesienia współwłasności współwłaścicieli, któremu przyznano gospodarstwo rolne i który uiszczał na rzecz pozostałych współwłaścicieli obniżone na podstawie art. 216 k.c. spłaty jest on zobowiązany do dokonania odpowiednich rozliczeń z tymi współwłaścicielami. **Współwłaścicielom, którzy otrzymali spłaty niższe od należnych, ustawodawca w komentowanym przepisie przyznał roszczenie o wydanie korzyści uzyskanych na skutek obniżenia spłat.** Zbycie, o którym mowa nie musi dotyczyć całego gospodarstwa rolnego, wystarczy, aby jego przedmiotem była jedna z kilku nieruchomości wchodzących w jego skład. Współwłaściciele, którzy nie otrzymali gospodar-

stwa, a mieszkają w nim, zachowują do tego prawo jeszcze przez pięć lat. Jeśli są małoletni – przez pięć lat od uzyskania pełnoletności,

a gdy są trwale niezdolni do pracy – bezterminowo.

Kto i z jakich powodów może zostać uznany za niegodnego dziedziczenia?

Kamila Niziołek-Duda - doradca prawny

Ustawodawca w Kodeksie cywilnym (art. 928) wskazuje zamknięty katalog przyczyn uzasadniających uznanie spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia.

W myśl przepisu art. 928 Kodeksu cywilnego spadkobierca może być uznany przez sąd za niegodnego, jeżeli:

1. dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy;

Spadkobierca może zostać uznany za niegodnego dziedziczenia, jeżeli dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy. Należy podkreślić, iż to do sądu orzekającego o niezgodności będzie każdo-

razowo należała ocena, czy popełnione przeciwko spadkodawcy przestępstwo wyczerpuje znamiona omawianej przesłanki. **Z całą pewnością pomocny może tu być dla sądu wyrok skazujący spadkobiercę za umyślne przestępstwo przeciwko spadkodawcy.** Oprócz tego, co w tejże kwestii jest bardzo ważne, na mocy art. 11 Kodeksu postępowania cywilnego ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym.

2. podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z tych czynności;

Z podstępnym nakłonieniem spadkodawcy do sporządzenia testamentu lub z przeszkodzeniem mu w sporządzeniu testamentu będziemy mieli do czynienia wówczas, gdy spadkobierca świadomie, celowo oraz w sposób zamierzony wywołał u spadkodawcy mylne wyobrażenie o rzeczywistym stanie rzeczy.

Ważne jest przy tym to, aby celem takiego działania było sporządzenie testamentu o podstępnie wywołanej treści i rozporządzeniach.

Jeżeli zaś chodzi o groźbę to wskazać należy, że musi być ona bezprawna. Biorąc pod uwagę, że chodzi tu o testament, to uznać należy, że każda groźba która oddziałuje na jego sporządzenie nosi znamiona bezprawności.

Należy przy tym uznać, że zarówno w odniesieniu do groźby, jak i podstępu, chodzi tu o takie działanie spadkobiercy, które bądź doprowadziło do tego, że spadkodawca sporządził testament o danej treści lub pod ich wpływem go odwołał, bądź odwrotnie, tj. z uwagi na podstęp lub groźbę testamentu nie sporządził lub nie odwołał.

3. umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy,

podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez inną osobę podrobionego lub przerobionego.

Każde ze wskazanych działań spadkobiercy musi cechować umyślne i celowe dążenie do zniweczenia skutków, jakie wywołuje testament. Warto, w tym miejscu zwrócić uwagę na orzecznictwo Sądu Najwyższego. Zgodnie z nim spadkobierca może być uznany za niegodnego dziedziczenia, jeżeli podrobił podpis spadkodawcy podpisem stwierdzającym treść testamentu ustnego lub skorzystał z takiego pisma (I CK 26/02, OSNC 2003/5/69).

Postępowanie w sprawie uznania za niegodnego oraz charakter orzeczenia sądu

W świetle przepisu art. 929 Kodeksu cywilnego uznania spadkobiercy za niegodnego może żądać każdy, kto ma w tym interes. Z żądaniem takim może wystąpić w ciągu roku od dnia, w którym dowiedział się o przyczynie niezgodności, nie później jednak niż

przed upływem lat trzech od otwarcia spadku. Legitymowanym do wytoczenia powództwa o uznanie za niegodnego jest każdy, kto ma w tym interes. Z uwagi na fakt, iż krąg potencjalnych wnioskodawców jest bardzo szeroki, dla przykładu można przywołać wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2003 r., V CKN 1871/00, w którym SN wskazuje, że z powództwem o uznanie spadkobiercy za niegodnego (art. 929 k.c.) może wystąpić osoba należąca do kręgu spadkobierców ustawowych, nawet jeżeli nie dziedziczyłaby.

Uprawniony do żądania uznania spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia może wystąpić z przedmiotowym żądaniem w ciągu roku od dnia, w którym dowiedział się o przyczynie niezgodności, nie później jednak niż przed upływem lat trzech od otwarcia spadku.

A zatem wystąpienie z takim żądaniem nie jest możliwe po upływie 3 lat od otwarcia spadku, czyli od śmierci spadkodawcy. Jeżeli zainteresowany dowiedział się o przyczynie

niezgodności jeszcze za życia spadkodawcy, to termin do wniesienia powództwa o uznanie za niegodnego zaczyna swój bieg z chwilą otwarcia spadku.

Postępowanie w sprawie uznania za niegodnego dziedziczenia podlega rozpoznaniu w trybie procesu. Użyte przez ustawodawcę sformułowanie „na żądanie” wskazuje, że przedmiotem tego postępowania jest roszczenie procesowe, na które składa się żądanie uznania spadkobiercy za niegodnego oraz przywołanie okoliczności faktycznych, które uzasadniają wnoszone żądanie.

Fakt, iż powództwo o uznanie za niegodnego dziedziczenia rozpoznawane jest w postępowaniu procesowym wskazuje, że niedopuszczalne jest rozstrzygnięcie o niezgodności w postępowaniu nieprocesowym, a zatem niedopuszczalne jest orzekanie o niezgodności w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku.

Pomimo tego, że nie jest dopuszczalne rozstrzygnięcie o niezgodności w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, to możliwe jest jednak zainicjowanie tego typu postępowania przed postępowaniem o stwierdzenie nabycia spadku, w jego toku, lub po jego zakończeniu. **Wytoczenie powództwa przed wszczęciem określonego powyżej postępowania będzie miało ten skutek, że spadkobierca uznany za niegodnego dziedziczenia będzie już w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku traktowany tak jak jakby nie dożył otwarcia spadku.**

Jeżeli żądanie uznania za niegodnego zostanie zgłoszone w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, to w myśl art. 177 § 1 pkt 1 Kodeksu postępowania cywilnego sąd będzie mógł zawiesić postępowanie nieprocesowe z uwagi na fakt, iż od wyniku postępowania o uznanie za niegodnego będzie de facto zależał krąg spadkobierców po

zmarłym. Jeżeli już jednak po wydaniu postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, **osoba mająca w tym interes prawny wytoczy powództwo o uznanie spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia, to wydany w sprawie wyrok będzie mógł stanowić podstawę do żądania zmiany prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku w trybie art. 679 Kodeksu postępowania cywilnego,** który wyraźnie wskazuje, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku, z zastosowaniem przepisów niniejszego rozdziału. **Jednakże ten, kto był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, może tylko wówczas żądać zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, gdy żądanie opiera na podstawie, której nie mógł powołać w tym postępowaniu, a wniosek o zmianę składa przed upływem roku od dnia, w którym uzyskał tę możliwość.**

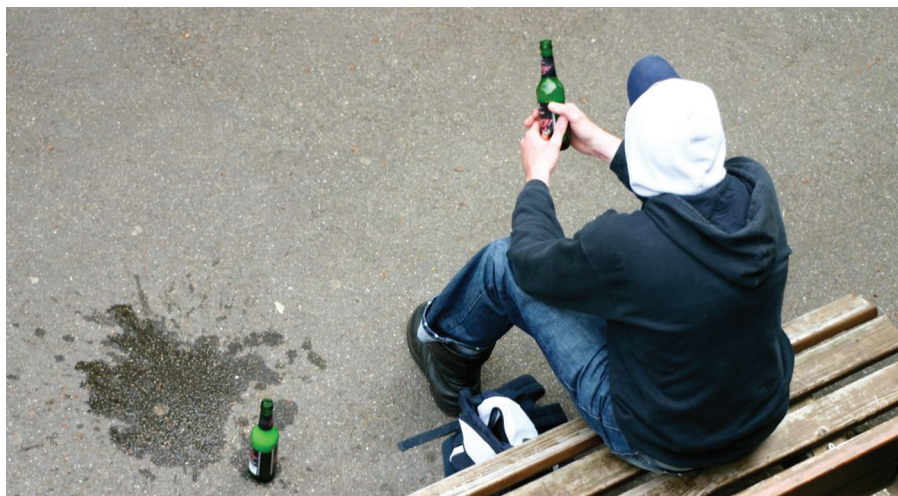
Wniosek o wszczęcie takiego postępowania może zgłosić każdy zainteresowany, a w razie przeprowadzenia dowodu, że spadek w całości lub w części nabyła inna osoba niż wskazana

w prawomocnym postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku, sąd spadku, zmieniając to postanowienie, stwierdzi nabycie spadku zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym.

Skutki uznania za niegodnego dziedziczenia

Spadkobierca, który został uznany za niegodnego dziedziczenia orzeczeniem sądu zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku. Wynika to bezpośrednio z treści przepisu art. 928 § 2 Kodeksu cywilnego. Na miejsce niegodnego dziedziczenia wstępują odpowiednio do przepisów o kolejności dziedziczenia spadkobiercy ustawowi, bądź w sytuacji, gdy mamy do czynienia z dziedziczeniem testamentowym w grę wchodzić będzie zastosowanie odpowiednich przepisów o przyroście (art. 965 Kodeksu cywilnego).

Podkreślić należy, że skutki uznania za niegodnego rozciągają się wyłącznie na niegodnego i nie dotyczą ani nie powodują ujemnych skutków dla jego zstępnych.

Wiedzieć także należy, że niegodność dziedziczenia rozciąga się zarówno na dziedziczenie ustawowe, jak i testamentowe, ale tylko po konkretnym, wskazanym spadkodawcy.

Niegodny dziedziczenia, z uwagi na fakt, iż zostaje wyłączony od dziedziczenia tak jakby nie dożył otwarcia spadku nie może dochodzić zachowku, jaki ewentualnie należałby mu się w sytuacji, gdyby za niegodnego nie został uznany oraz nie przysługuje mu świadczenie z tytułu zapisu.

Przebaczenie i jego skutki

Spadkobierca nie może być jednak uznany za niegodnego dziedziczenia, jeżeli spadkodawca mu przebaczył. Przebaczenie powszechnie uznawane jest za akt woli o charakterze uczuciowym polegający na puszczeniu w niepamięć odczutej krzywdy i doznanej urazy, dlatego też ustawodawca pozostawił spadkodawcy niejako swobodę co do woli dokonania przebaczenia, które bardzo często podyktowane jest subiektywnymi, znanymi tylko spadkodawcy powodami. Wskazał także wyraźnie, że jeżeli spadkodawca przebaczył niegodnemu, to

ten mimo zaistnienia przesłanek wskazanych powyżej, za niegodnego uznany zostać nie może.

Wskazać należy, że prawodawca nie wymaga nawet, aby spadkodawca dokonujący przebaczenia miał zdolność do czynności prawnych.

Wyraźnie bowiem przepis art. 930 Kodeksu cywilnego stanowi, że jeżeli w chwili przebaczenia spadkodawca nie miał zdolności do czynności prawnych, przebaczenie jest skuteczne, gdy nastąpiło z dostatecznym rozeznaniem. A zatem wystarczające jest wyrażenie woli przez spadkodawcę o puszczeniu w niepamięć tych czynów spadkobiercy, które mogłyby uzasadniać uznanie go za niegodnego, przy jednoczesnym „dostatecznym rozeznaniu”.

Z uwagi na fakt, iż ustawodawca nie spreżywał pojęcia „dostatecznego rozeznania” to uznać należy, że ocena czy faktycznie miało ono miejsce będzie należała każdorazowo do sądu, którego zadaniem jest zbadanie czy spadkodawca miał w chwili przebaczenia

zdolność do rozumienia wyrządzonych przez spadkobiercę czynów oraz czy miał świadomość puszczenia w niepamięć zaistniałej krzywdy.

Pamiętać przy tym należy, że skoro ustawodawca nie wskazał w jakiej formie przebaczenie powinno nastąpić, to de facto należy przyjąć, że może być ono dokonane w każdy sposób, nawet w sposób dorozumiany, byleby wyrażało zamiar spadkodawcy o puszczeniu w niepamięć zaistniałych czynów. Jedynym zastrzeżeniem w tym wypadku będzie to, że z uwagi na fakt, iż jest to akt woli to powinno ono być dokonane przez spadkodawcę osobiście.

Uznanie za niegodnego następuje bez udziału woli spadkodawcy, nie ma on również wpływu na zaistnienie przesłanki niegodności.

W tej sytuacji legislator zdecydował się umożliwić spadkodawcy korygowanie skutków działania mechanizmu niegodności, jakim jest przebaczenie, stanowiące jeden z wyrazów zasady autonomii woli jednostki w określaniu losów majątku po jej śmierci.

Można więc powiedzieć, że przebaczenie chroni hipotetyczną wolę spadkodawcy, która w rzeczywistości nie musi być wcale podjęta i wyrażona. Skoro zaś możliwość uznania za niegodnego wyłącza akt, który jest jedynie surogatem woli, to tym bardziej powinna być ona wyłączona w sytuacji wyraźnego oświadczenia spadkodawcy pragnącego, aby określona osoba po nim dziedziczyła, mimo że w danych okolicznościach nie doszło do przebaczenia.

Dozór elektroniczny

Redakcja kwartalnika „Mam Prawo”

Dozór elektroniczny jest coraz częściej wykorzystywany w Polsce. Izolacja w zakładzie karnym, często z groźnymi przestępcami to dla każdego człowieka przeżycie traumatyczne, na długo obciążające psychikę. Na szczęście w wielu krajach, w tym także właśnie w Polsce coraz popularniejszy staje się system elektronicznego dozoru pozwalający na odbywanie kary poza murami więzienia.

Na czym polega dozór elektroniczny?

Skazany odbywa karę poza zakładem karnym w miejscu stałego pobytu, za zgodą osób z nim mieszkających. Kontrola skazanego polega na montażu urządzeń monitorujących jego zachowanie. Jedno z urządzeń (stacjonarne) montowane jest w domu skazanego, drugie to elektroniczna bransoleta na rękę lub nogę. Urządzenie pozwala kontrolować czy skazany dostosowuje się warunków kary, czyli czy w określonych przez sąd godzinach przebywa w wyznaczonym miejscu.

Dodatkowo sąd na wniosek kuratora zawodowego może nałożyć na skazanego obowiązek uczestniczenia np. w warsztatach resocjalizacyjnych czy powstrzymywania się od spożywania alkoholu.

Ten sposób odbywania kary nie wyklucza skazanego ze społeczeństwa, pozwala na w miarę normalne funkcjonowanie – życie rodzinne, pracę czy naukę. Osoba objęta elektronicznym dozorem ma również prawo do świadczeń socjalnych i korzystania z pomocy społecznej.

Jakie wymogi należy spełnić by zostać objętym dozorem elektronicznym?

Osoby skazane prawomocnym wyrokiem sądu od 1 miesiąca do roku pozbawienia wolności mogą starać się o odbycie kary w domu przy zastosowaniu systemu elektronicznego dozoru (SDE). W tym celu należy złożyć wniosek na piśmie wraz z uzasadnieniem oraz zgodę osób pełnoletnich zamieszkających we wskazanym miejscu do sądu penitencjarnego.

Wniosek może również poza skazanym złożyć jego obrońca, prokurator czy dyrektor zakładu karnego, w którym skazany odbywa karę. Sąd penitencjarny rozstrzyga indywidualnie czy warunki mieszkaniowe skazanego umożliwiają odbywanie kary z zastosowaniem SDE, a także czy nie istnieją przesłanki, które przemawiają za osadzeniem skazanego w zakładzie karnym (np. wysoka demoralizacja skazanego). Sąd wydaje postanowienie w ciągu 14 dni od dnia wpłynięcia wniosku.

Osobom skazanym w myśl Art. 64 Kodeksu Karnego, czyli za tzw. recydywę, prawo do odbywania kary poza zakładem karnym, w formie SDE nie przysługuje.

Kontrola w trakcie dozoru elektronicznego

Kontrole odbywają się średnio co 28 dni, jednak pracownicy obsługi systemu dozoru mają prawo odwiedzić skazanego lub telefonować do niego w dowolnym czasie.

W całej Polsce działa obecnie kilkanaście centrów patrolowych, umiejscowionych tak, aby dojazd do miejsca przebywania skazanego nie zajął więcej niż trzy godziny. Wszelkie naruszenia wyznaczonego harmonogramu są rejestrowane na urządzeniu monitorującym, o czym na bieżąco informowani są pracownicy centrów patrolowych.

Przerwanie dozoru elektronicznego

Naruszenie warunków dozoru elektronicznego, nieprzestrzeganie wyznaczonego harmonogramu, niszczenie urządzeń monitorujących może skutkować przerwaniem odbywania kary z zastosowaniem SDE i powrotem do zakładu karnego, a nawet bezwzględną izolacją przez resztę okresu odbywania kary.

Gdy w czasie odbywania kary skazany naruszy porządek prawny lub popełni przestępstwo, wówczas również będzie osadzony w zakładzie karnym.

Umowa intercyzy – jak prawidłowo dokonać rozdzielności majątkowej?

Redakcja kwartalnika „Mam Prawo”

Obecnie coraz więcej Polaków decyduje się na zawarcie rozdzielności majątkowej. Pomimo rosnącej popularności tego zjawiska, niewielu jednak z nas tak naprawdę wie, czym jest umowa intercyzy. W niniejszym artykule postaramy się Państwu przybliżyć to zagadnienie. Zastanowimy się nad pojęciem intercyzy oraz pokażemy jakie konsekwencje niesie ona za sobą.

Czym jest intercyza?

W polskim prawie rodzinnym wraz z zawarciem małżeństwa powstaje ustawa wspólność majątkowa między małżonkami. Z pewnymi wyjątkami ustawowa wspólność majątkowa obejmuje wszystko, co każdy z małżonków lub tylko jeden z nich nabył w czasie trwania małżeństwa. Zgodnie z tą zasadą wszystkie rzeczy, które nabywamy wspólnie z małżonkiem lub samodzielnie po ślubie wchodzi w skład majątku wspólnego. W skład majątku wspólnego wchodzi także dochody z prowadzonej przez małżonka działalności gospodarczej, wypłacana przez pracodawcę pensja. Małżonkowie wspólnie zarządzają majątkiem wspólnym. Oznacza to, że w przypadku podejmowania poważnych decyzji dotyczących wspólnego majątku, konieczna jest zgoda obu małżonków (np. sprzedaż mieszkania, dokonanie darowizny, zaciągnięcie kredytu). W czasie trwania małżeństwa żaden z małżonków nie może żądać podziału majątku wspólnego ani zrzec się udziałów w majątku wspólnym, przypadających mu po rozwodzie i dokonaniu podziału majątku. W tym miejscu warto zaznaczyć, że do ustawowego majątku wspólnego małżonków nie

wchodzi majątek osobisty każdego z małżonków. Gdy zatem więc dochodzi do rozwodu, małżonkowie mogą jedynie wnosić o podział majątku wspólnego, zgromadzonego w czasie trwania małżeństwa. Majątek osobisty nie podlega takiemu podziałowi.

Na majątek osobisty męża (żony) składają się:

- *przedmioty zakupione przed zawarciem małżeństwa;*
- *niektóre przedmioty podarowane lub odziedziczone już po ślubie (wyróżnieniem są przedmioty zwykłego wyposażenia domu służące do użytku obojga małżonków, nawet gdy zostały odziedziczone, zapisane czy podarowane – chyba że darczyńca inaczej postanowił);*
- *przedmioty zakupione do zaspokojenia osobistych potrzeb małżonka;*
- *odszkodowanie za uszkodzenie ciała lub uszczerbek na zdrowiu;*
- *nagrody za osobiste osiągnięcia;*
- *przedmioty zakupione w zamian za inne rzeczy z majątku osobistego.*

Nie zawsze wspólność majątkowa jest korzystna dla małżonków. Dzieje się tak na przykład gdy nasz małżonek prowadzi działalność gospodarczą, a my nie chcemy odpowiadać za jego zobowiązania finansowe, w tym wierzytelności i długi. Rozwiązaniem problemu w takiej sytuacji jest intercyza. Pozwala ona na uchronienie przed egzekucją tych składników majątku, które nabyliśmy sami lub z małżonkiem, już po ślubie (majątek wspólny). Na zawarcie intercyzy decydują się też coraz częściej przyszli małżonkowie lub osoby pozostające już w związku małżeńskim, które chcą w ten sposób zachować niezależność majątkową lub pragną uniknąć kłopotów z podziałem majątku po ewentualnym rozwodzie.

Polskie prawo definiuje intercyzę jako małżeńską umowę majątkową, wprowadzającą rozdzielną majątkową między małżonkami. Co istotne intercyzę można zawrzeć zarówno przed, jak i w czasie trwania małżeństwa.

Jeżeli ustanawiamy rozdzielną majątkową przed zawarciem związku małżeńskiego, każdy z małżonków zachowuje majątek zgromadzony przed ślubem oraz majątek, który samodzielnie nabył później. W sytuacji gdy intercyzę podpisujemy już w czasie trwania małżeństwa, wspólność majątkową zastępuje rozdzielną majątkową – a nasz małżonek otrzymuje te składniki majątku, które przypadły mu w wyniku podziału wspólnego majątku oraz rzeczy zakupione już po wprowadzeniu rozdzielną majątkową.

Jak już wspomnieliśmy, intercyza może być korzystnym rozwiązaniem, jeśli nie chcemy odpowiadać finansowo za wierzytelności małżonka. Intercyza dotyczy jednakże tylko tych zobowiązań, które powstały już po jej podpisaniu. Inaczej mówiąc, możemy odpo-

wiadać za zobowiązania finansowe małżonka, zaciągnięte przez niego jeszcze przed podpisaniem intercyzy. Po jej podpisaniu istnieje już rozdzielną majątkowa i nikt nie będzie mógł żądać od nas ich spłaty z majątku wspólnego.

Jak dokonać intercyzy?

Intercyza musi być podpisana w formie aktu notarialnego. W innym wypadku będzie nieważna i nie wywoła żadnych skutków prawnych.

Za sporządzenie aktu notarialnego, który dokumentuje umowę majątkową małżeńską jest pobierana taksa przez notariusza w wysokości 400 złotych. Wraz z wypisami i podatkiem VAT łączny koszt podpisania intercyzy wynosi około 550 złotych.

Należy podkreślić, że intercyza nie jest dokumentem wiążącym małżonków do końca życia. W każdej chwili można ją zmienić lub rozwiązać w formie aktu notarialnego. Z chwilą zniesienia rozdzielną majątkową

wej, między małżonkami powstaje ustawowa wspólność majątkowa.

Rodzaje intercyzy

Podpisując intercyzę, małżonkowie mogą zdecydować się na wprowadzenie jednego z niżej zaprezentowanych ustrojów majątkowych:

- *ograniczoną wspólność majątkową;*
- *rozdzielność majątkową;*
- *rozszerzoną wspólność majątkową;*
- *rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków.*

W praktyce najczęściej zawierane są intercyzy, które wprowadzają pełną rozdzielną majątkową. W tym ustroju każdy z małżonków zachowuje majątek nabyty zarówno przed zawarciem intercyzy, jak i majątek, który nabył później. Innymi słowy, po podpisaniu intercyzy wszystko to co kupujemy wchodzi w skład naszego ma-

jątku osobistego lub majątku osobistego małżonka (jeśli przedmioty małżonek kupuje za swoje własne pieniądze). Nie ma zatem majątku wspólnego, a każdy małżonek samodzielnie zarządza swoim własnym majątkiem.

Podsumowanie

Chcąc uporządkować wszystkie wyżej wymienione informacje na temat intercyzy przedstawiamy poniżej podsumowanie:

- *po zawarciu związku małżeńskiego wszystko co kupujemy w trakcie trwania małżeństwa, z pewnymi nielicznymi wyjątkami, wchodzi w skład majątku wspólnego;*

- *umowa majątkowa małżeńska (intercyza) wprowadza rozdzielną majątkową;*

- *umowa majątkowa małżeńska musi być zawarta w formie aktu notarialnego, w przeciwnym wypadku będzie nieważna i nie wywoła żadnych skutków prawnych.*

Roszczenie właściciela nieruchomości o wypłatę odszkodowania

Małgorzata Repelewicz - doradca prawny

Kiedy mamy do czynienia z bezumownym korzystaniem z nieruchomości?

Na wstępie warto zaznaczyć, iż do bezumownego korzystania z nieruchomości dochodzi w przypadku korzystania z nieruchomości przez osobę trzecią bez tytułu prawnego. Podstawa prawna zgodnego z prawem korzystania z nieruchomości może wynikać z umowy, ustawy lub z innego konstytucyjnego zdarzenia cywilno - prawnego. Gdy chodzi o charakter prawny bezumownego korzystania z nieruchomości, to można stwierdzić, że jest to stan faktyczny polegający na wykonywaniu określonych uprawnień bez podstawy prawnej.

Odszkodowanie z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości

Do bezumownego korzystania z cudzej rzeczy dochodzi najczęściej po rozwiązaniu umowy najmu, rzadziej w wyniku samowolnego zajęcia nieruchomości wbrew woli właściciela. W związku z powyższym właściciel lub użytkownik wieczysty może żądać wydania nieruchomości zajętej bezprawnie. Odszkodowanie jednak przez właściciela nieruchomości i przywrócenie możliwości wykonywania utraconego uprawnienia nie da mu pełnej rekompensaty poniesionego uszczerbku przez zaistniały stan bezumownego korzystania z nieruchomości, bowiem właściciel mógłby przez ten czas pobierać z niej plony lub czynsze.

W oparciu o obowiązujące przepisy kodeksu cywilnego normujące charakter prawny ochrony własności właściciel lub użytkownik wieczysty nieruchomości może skorzystać z kilku rodzajów roszczeń, między innymi na podstawie art. 224 i 225 kc przysługuje mu roszczenie o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości, które jest jednym z roszczeń uzupełniających właściciela wobec posiadacza rzeczy. Podstawę prawną takiego roszczenia stanowi art. 224 § 1 kodeksu cywilnego, z którego wynika, że ten, kto korzysta z rzeczy bez tytułu

prawnego i ma lub powinien mieć tego świadomość, musi się liczyć z obowiązkiem zapłaty wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z rzeczy. Warto jednak pamiętać, iż roszczenie to można zgłosić tylko wtedy, gdy między stronami nie istnieje porozumienie w kwestii korzystania z nieruchomości.

Pomimo, iż roszczenie o odszkodowanie z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości klasyfikowane jest jako roszczenie uzupełniające to można go dochodzić nie dochodząc odzyskania utraconej możliwości korzystania z nieruchomości. Jak zauważono w wyroku SN z 15 kwietnia 2004 r. (V CK 273/03, LEX nr 183707): „Jako roszczenie uzupełniające roszczenie windykacyjne pozostaje ono z nim w ścisłym związku”. Pomocne w ustaleniu charakteru tego roszczenia staje się orzeczenie SN z 11 lutego 1998 r. (III CKN 354/97, LEX nr 164264), w którym wyraźnie uznano, że „roszczenia (uzupełniające), jakkolwiek związane są z powództwem windykacyjnym, to jednak związanie to nie jest tego typu, by właściciel nie mógł dochodzić ich od posiadacza oddzielnie.

Odszkodowanie z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości ma charakter jednorazowy.

Zasady obowiązujące przy ustalaniu wynagrodzenia z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości

Wysokość należnego właścicielowi wynagrodzenia za bezumowne korzystanie ustala się na poziomie czynszu, który by mu faktycznie przypadł z tytułu najmu tej nieruchomości (czynsz wolnorynkowy). Zasadę tę potwierdził SN w wyroku z dnia 15.09.2005 roku sygn. II CK 61/05. Ponadto przesądził, iż wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości nie może przekraczać jej

wartości, a o metodzie liczenia rekompensaty decyduje zakres ograniczenia własności nieruchomości (SN w wyroku z dnia 29 września 2011 roku sygn. akt IV CSK 84/11). Sąd jednocześnie podkreślił, iż metoda czynszowa jest stosowana wtedy, gdy właściciel w ogóle nie może korzystać z zajętej nieruchomości. Jeżeli bezumowne korzystanie jedynie ogranicza własność musi być użyta metoda uwzględniająca zakres naruszenia. Ocena sytuacji zawsze będzie należała do sądu, który oceni czy wysokość żadanego w pozwie roszczenia jest uzasadniona i ewentualnie dokonaj jej przeszacowania. **Wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości określane jest jednorazowo za cały miniony okres korzystania z nieruchomości przez posiadacza bez tytułu prawnego.** Wynagrodzenie za bezumowne korzystanie nie może być jednak dochodzone na przyszłość. Termin przedawnienia roszczeń wynosi 10 lat, a zatem jeżeli bezumowne korzystanie trwa dłużej uzyskamy wynagrodzenie tylko za ostatnie 10 lat.

Prawa nowego nabywcy nieruchomości do dochodzenia odszkodowania z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż w sytuacji kiedy dochodzi do przeniesienia prawa własności nieruchomości na nowego nabywcę, nowy właściciel może wystąpić z roszczeniem o wypłatę odszkodowania z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości za okres liczony od chwili, w której stał się jej właścicielem. Roszczenie to nie będzie przysługiwać każdoczesnemu właścicielowi rzeczy, lecz podmiotowi będącemu jej rzeczywistym właścicielem w danym czasie. W konsekwencji legitymację materialnoprawną do dochodzenia roszczeń za bezumowne korzystanie z nieruchomości posiadać może podmiot będący właścicielem w chwili naruszenia, lecz nie będący właścicielem w chwili dochodzenia roszczeń. **Nie oznacza to jednak, iż właściciel, prze-**

nosząc prawo własności nieruchomości, nie może rozporządzić swoim roszczeniem o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie za okres mu przysługujący, przy czym zgodnie ze stanowiskiem SN powinno to nastąpić na podstawie umowy stron.

Oznacza to, że roszczenie o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości nie przechodzi na nowego właściciela z mocy samego prawa przy zbyciu nieruchomości. Stwierdzenie to pozostaje w zgodności z wykładnią art. 548 k.c., który stanowi, że z chwilą wydania rzeczy sprzedanej przechodzą na kupującego korzyści i ciężary związane z rzeczą oraz niebezpieczeństwo przypadkowej jej utraty lub uszkodzenia.

W korzyściach tych nie mieszczą się roszczenia o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie. Wynika to także z orzeczenia SN z 14 kwietnia 1971 r. (III CRN 56/71), które brzmi, iż „art. 548 k.c. odnosi się do tych tylko ciężarów i korzyści, jakie powstały po wydaniu rzeczy, gdy tymczasem w sprawie chodzi o odszkodowanie dotyczące zbytej nieruchomości przypadające za okres wcześniejszy”.

Powyższe przemawia więc za uznaniem, że nabywcy nieruchomości przysługuje roszczenie o bezumowne korzystanie z niej za okres liczony od chwili, w której stał się właścicielem nieruchomości.

Podsumowanie ponad półtorarocznej działalności projektu „Mam Prawo”

Agnieszka Drozd

W czasie 19 miesięcy realizacji projektu „Mam Prawo” udzieliśmy 41860 porad 12 396 klientom.

Problemy oraz potrzeby naszych Beneficjentów, jak i sama grupa docelowa jest bardzo zróżnicowana. Osoby te dzieli głównie wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania, sytuacja na rynku pracy, jednakże łączą wspólne problemy prawne i życiowe.

Zapotrzebowanie na porady prawne w 8 powiatach, w których realizowany jest projekt, przeszło nasze oczekiwania. Jesteśmy na półmetku realizacji projektu, a już dawno udało nam się osiągnąć pierwotnie zakładane wskaźniki - 36 tysięcy porad, udzielonych w trakcie 40 miesięcy trwania projektu.

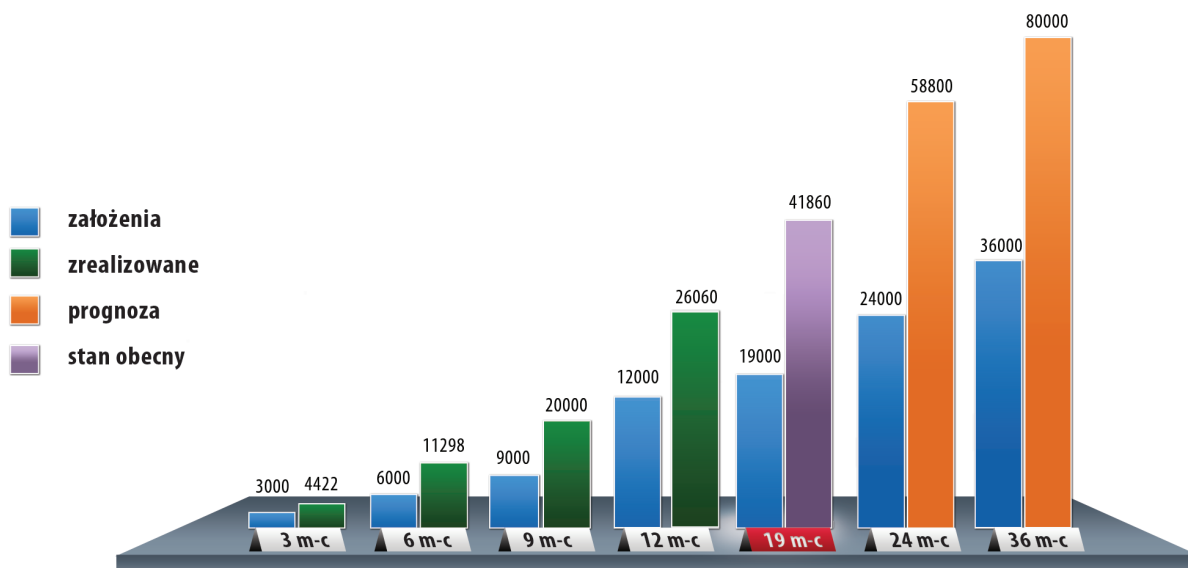
Biorąc pod uwagę tak duże zainteresowanie bezpłatnym poradnictwem prawnym i obywatelskim na obszarze realizacji projektu, zakładamy, że do końca kwietnia 2014 roku udzielimy ponad 80000 porad.

Bezpłatne porady prawne i obywatelskie świadczone są mieszkańcom z terenu 8 powiatów woj. lubelskiego, biłgorajskiego, janowskiego, ryckiego, świdnickiego, kraśnickiego, krasnostawskiego, opolskiego, puławskiego. W 6 Biurach BPPiO, utworzonych w ramach projektu „Mam Prawo” porad udziela 9 doradców (6 i $\frac{3}{4}$ etatu) oraz dyżuruje 4 praw-

STATYSTYKA PROJEKTU „MAM PRAWO”

**W trakcie 19 miesięcy funkcjonowania BPPiO osiągneliśmy
250% założonej liczby porad.**

ników. Swoją pomocą służy 30 stażystów i wolontariuszy. Dodatkowo beneficjenci mogą skorzystać z pomocy e-kancelarii, bez konieczności wychodzenia z domu.

Doradcy nie tylko udzielają stacjonarnych porad w BPPiO, dużym zainteresowaniem cieszą się alternatywne porady drogą mailową lub telefoniczną. Z tej możliwości korzysta wyższy odsetek (58,4%) mieszkańców obszarów wiejskich niż miejskich. Według opinii naszych Beneficjentów jest to duże udogodnienie, które likwiduje bariery związane z uzyskaniem porady prawnej,

tj. wstyd czy niechęć dzielenia się swoimi problemami bezpośrednio z obcą osobą (szereżej w „Diagnozie poradnictwa prawnego i obywatelskiego na terenie ośmiu powiatów województwa lubelskiego”, dostępnej na www.mamprawo.eu).

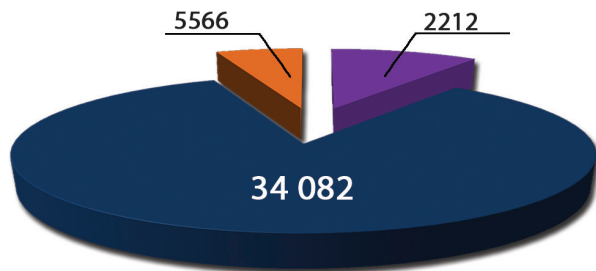
Analizując strukturę udzielanych porad w poszczególnych powiatach i u różnych specjalistów, nadal uważamy największe zainteresowanie udzielanymi poradami w powiecie świdnickim (7748 udzielonych PPiO) oraz puławskim (7549 udzielonych PPiO).

MAM § PRAWO

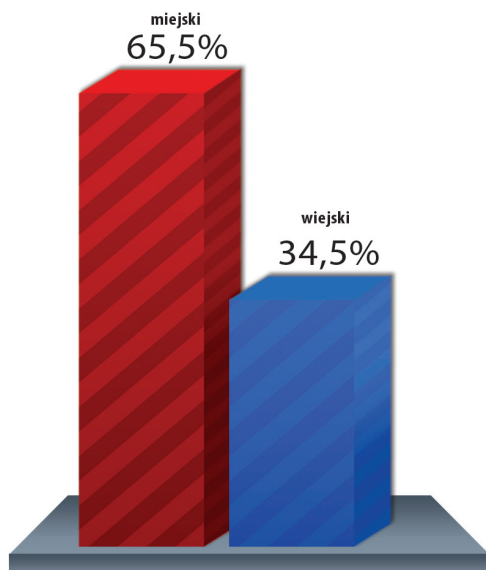
Liczba porad udzielona przez:
doradców, prawników
oraz e-kancelarię

Doradcy
E-kancelaria
Prawnicy,
Specjaliści

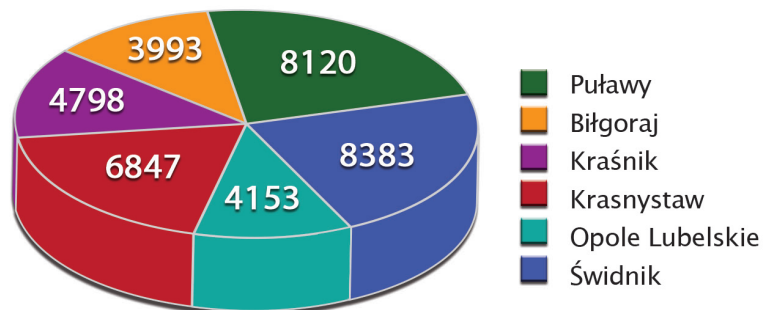

Powiat	Doradcy	Prawnicy	Razem
Biłgoraj	3816	177	3993
Krasnystaw	6380	467	6847
Kraśnik	4569	229	4798
Opole Lub.	4020	133	4153
Puławy	7549	571	8120
Świdnik	7748	635	8383
Razem	32755	2212	34967

Klienci ze względu na miejsce
zamieszkania: miejski, wiejski

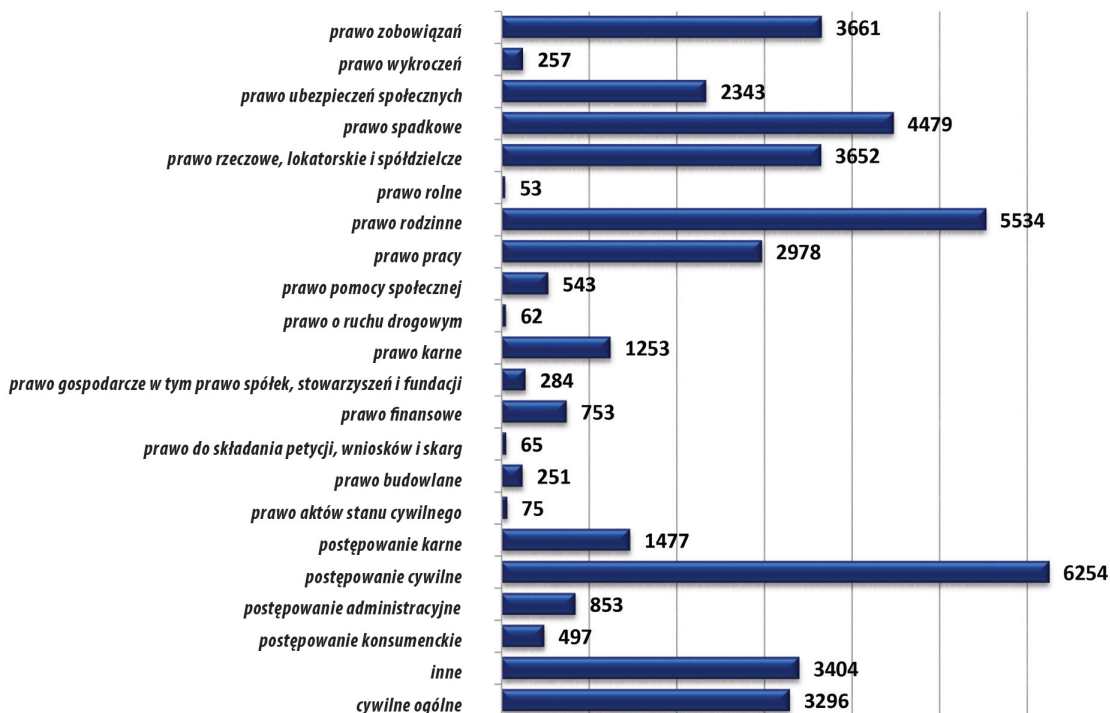
Klienci ze względu na miejsce
zamieszkania:

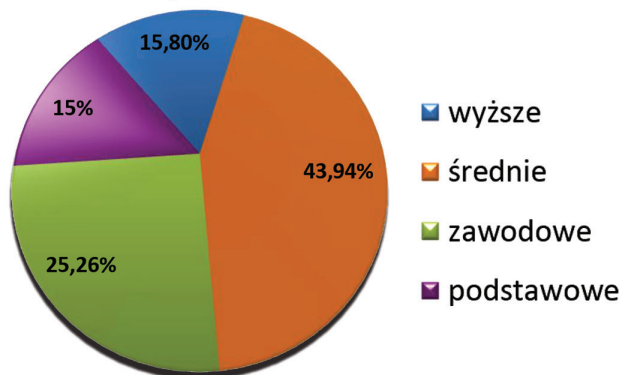
Najmniej porad doradcy prawni udzielili w powiecie biłgorajskim (3816 udzielonych PPiO) oraz opolskim (4020 udzielonych PPiO). Podobnie sytuacja wygląda, gdy przeanalizujemy zapotrzebowanie na specjalistyczne porady

prawników. Należy jednak zwrócić uwagę, iż Beneficjenci umawiani są ze specjalistami w szczególnych sytuacjach. Mimo tego 4 prawników podczas swoich dyżurów odbywanych 2-3 razy w tygodniu udzieliło 2212 porad prawnych.

LICZBA PORAD Z POSZCZEGÓLNYCH DZIEDZIN PRAWA

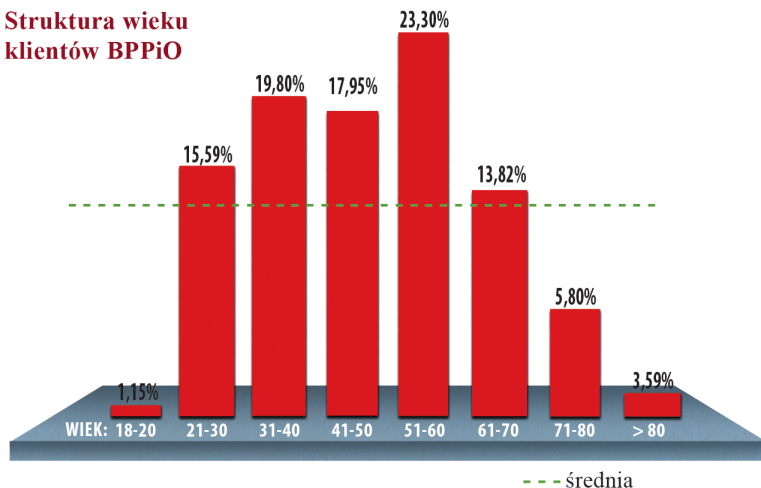

Struktura wykształcenia klientów BPPiO

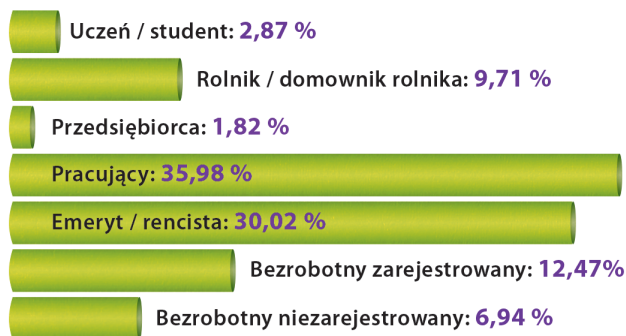

Doradcy i prawnicy – specjaliści podchodzą indywidualnie do problemów każdego z naszych Beneficjentów, jednakże należy stwierdzić, że większość spraw z którymi przychodzą Klienci do biur, dotyczy tych samych zagadnień. Najczęściej omawianymi zagadnieniami przez doradców prawnych i prawników – specjalistów, jest postępowanie cywilne, prawo rodzinne, spadkowe oraz prawo zobowiązań. Nasi pracownicy udzielają również porad na mniej „popularne” zagadnienia tj. prawo budowlane, konsumenckie czy wykroczeń.

Struktura wieku klientów BPPiO

Status na rynku pracy Liczba porad:

W okresie 19 miesięcy funkcjonowania BPPiO oraz internetowej e-kancelarii udzieliliśmy pomocy ponad 12 000 osób. Każdego tygodnia zgłasza się do nas średnio 163 klientów. Większość osób po raz pierwszy korzysta z pomocy doradcy czy prawnika.

Z bezpłatnych porad prawnych i obywatelskich najczęściej korzystają osoby z wykształceniem średnim oraz zawodowym. W stosunku do ostatniego okresu

raportowania (wrzesień 2011) za pomocą biuletynu „Mam Prawo” w którym również zaprezentowaliśmy Państwu w formie graficznej kilka statystyk, odsetek osób z wyższym wykształceniem korzystających z bezpłatnych porad prawnych i obywatelskich spadło o 0,5%. Nie jest to różnica istotna statystycznie.

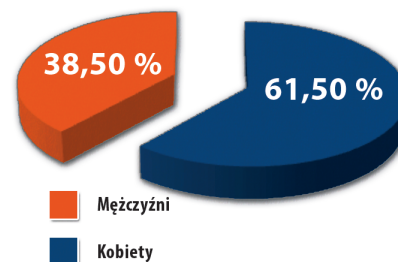
Kobiety zdecydowanie częściej niż mężczyźni korzystają z pomocy oferowanej w ra-

mach projektu „Mam Prawo”. Rozkład procentowy struktury wieku Beneficjentów jest zmienny. Nie możemy wyciągnąć jednoznacznego wniosku, iż osoby starsze lub młodsze chętniej korzystają z pomocy prawnej.

Zależy to jedynie od zapotrzebowania na porady prawne i obywatelskie w danym momencie. Na chwilę obecną najczęściej do BPPiO zgłaszają się osoby w wieku 51-60 lat (22,30%) po poradę z zakresu praw ubezpieczeń społecznych, praw rodzinnego, prawa spadkowego

MAM § PRAWO

Klienci BPPiO: podział wg płci

Zobrazowanie charakterystyki naszych Beneficjentów i ich zapotrzebowania na poradnictwo prawne i obywatelskie możliwe było dzięki Innowacyjnemu Systemowi Informatycznemu, który został stworzony na potrzeby realizacji projektu „Mam Prawo”.

System pełni również istotną rolę przy dokonywaniu zmian w projekcie tak by nasze działania były jak najbardziej dostosowane do oczekiwań Beneficjentów.

E-Porady - prawnicy odpowiadają na życiowe problemy

Otrzymałem upomnienie z poczty polskiej o dokonanie zapłaty za abonament RTV za okres 2007-2012. Czy muszę zapłacić podaną kwotę? Nie jestem osobą uprawnioną do zwolnienia z abonamentu. Jakie konsekwencje dla mnie niesie ze sobą brak dokonania wpłaty we wskazanym terminie 7 dni? Jak wygląda postępowanie egzekucyjne, które ewentualnie będzie się toczyć przeciwko mnie?

Szanowny Panie, abonament RTV ma charakter publicznoprawny i jest dochodem publicznym zbliżonym do podatku (tak: wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 9 września 2004 r. K2/2003). Abonament jest pobierany za używanie odbiorników radiofonicznych oraz telewizyjnych w celu umożliwienia realizacji misji publicznej przez media publiczne (art. 2 ust. 1 ustawy o opłatach abonamentowych). Ustawa nakłada na posiadacza obowiązek rejestracji odbiornika (art. 5 ust. 1 ustawy). Wysokość miesięcznego abonamentu za używanie odbiornika radiowego oraz telewizyjnego jest również określona ustawowo. Abonament jest pobierany przez Poczcie Polską, która wpływy z niego przekazuje na wyodrębniony rachunek Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji (KRRiT). Obowiązkiem każdego obywatela wynikającym z Konstytucji jest ponoszenie ciężarów i świadczeń publicznych określonych w ustawie. W przypadku zatem nie uiszczenia opłat abonamentowych mogą one być egzekwowane w trybie egzekucji administracyjnej (art. 7 ust. 3 ustawy). Zgodnie z art. 2 ust. 1 i 2 ustawy abonamentowej na posiadacza zarejestrowanego odbiornika ciąży bowiem z mocy prawa obowiązek uiszczania abonamentu, po-

wstający z pierwszym dniem następującego po miesiącu rejestracji odbiornika. Obecnie Poczta Polska dochodzi niezapłaconego abonamentu za okres jeszcze nieprzedawniony – tj. za lata 2007-2012. Opłaty abonamentowe przedawniają się tak jak zobowiązania podatkowe z upływem 5 lat od końca roku kalendarzowego, w którym powstał obowiązek zapłaty. Zatem jeżeli w terminie 7 dni od doręczenia Panu upomnienia nie uiszi Pan zaległości, zostanie wobec Pana wszczęta egzekucja administracyjna w celu przymusowego ściągnięcia należności (art. 15 § 1 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji). We wniosku o wszczęcie egzekucji administracyjnej wierzyciel może wskazać środek egzekucyjny. Wierzyciel powinien wskazać środek egzekucyjny, gdy wniosek dotyczy egzekucji obowiązku o charakterze niepieniężnym. Środkami egzekucyjnymi są m.in.: egzekucja z wynagrodzenia za pracę, egzekucja z rachunków bankowych i wkładów oszczędnościowych, egzekucja z innych wierzytelności pieniężnych, egzekucja z ruchomości, egzekucja z nieruchomości. Organem egzekucyjnym jest naczelnik urzędu skarbowego (art. 19 § 1 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji). Istnieje możliwość umorzenia opłat abonamentowych czy odsetek za zwłokę w przypadku gdy: 1) nie możliwe jest ustalenie podmiotu zobowiązanego do uiszczenia tych opłat lub jego adresu lub 2) podmiot zobowiązany do uiszczenia tych opłat nie posiada majątku, z którego można zaspokoić należności. Umorzenia dokonuje Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji na wniosek kierownika jednostki operatora publicznego. Ponadto, w wyjątkowych sytuacjach, jeżeli przemawiają za tym szczególne względy społeczne lub przypadki losowe, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji

może umorzyć lub rozłożyć na raty zaległości w płatności opłat abonamentowych lub odsetki za zwłokę w ich uiszczeniu. W takim wypadku wniosek o umorzenie lub rozłożenie na raty należności podmiot zobowiązany do uiszczenia opłat abonamentowych składa do Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji.

Dnia 3 października 2011 dostałam od firmy wypowiedzenie umowy o pracę na czas nieokreślony. Nie podpisałam tego wypowiedzenia tylko wzięłam dwa egzemplarze do domu by spokojnie się zastanowić czy ten dokument podpisać (świadkami tego są prezes i w-ce prezes). Jednocześnie w rozmowie telefonicznej prezes poinformował mnie o braku obowiązku świadczenia pracy (i kazał wziąć mi na ten okres urlop). Wypowiedzenie mam w domu, podpisałam je wskazując, że „otrzymałam dnia 3 października 2011”, przy czym jeszcze nie oddałam tego wypowiedzenia pracodawcy (mam być u pracodawcy w dniu 10 października 2011) celem odbioru wynagrodzenia za wrzesień 2011. Nie wiem co mam robić? W wypowiedzeniu brak jest uzasadniającej przyczyny wypowiedzenia oraz wskazano dwutygodniowy termin wypowiedzenia. Proszę o poinformowanie mnie czy mam składać pozew do sądu o uznanie wypowiedzenia za bezskuteczne. Co robi w tej sytuacji?

Szanowny Panie, z załączonej przez Pana umowy o pracę wynika, że był Pan zatrudniony w XXX Sp. j. w Przyłęku na czas nieokreślony, począwszy od dnia 1 stycznia 2007r., w pełnym wymiarze czasu pracy. Przepisy kodeksu pracy stanowią, że umowę zawartą na czas nieokreślony można wypowiedzieć za wypowiedzeniem, którego długość jest uzależniona od okresu zatrudnienia u danego pracodawcy. W Pana przy-

padku okres wypowiedzenia powinien wynosić 3 miesiące (art. 36 kp.). Na podstawie art. 49 kp, w razie zastosowania okresu wypowiedzenia krótszego niż wymagany, umowa o pracę rozwiązuje się z upływem okresu wymaganego, a pracownikowi przysługuje wynagrodzenie do czasu rozwiązania umowy. Pana umowa o pracę rozwiąże się zatem z upływem 3 miesięcy od dnia wypowiedzenia, nie zaś po 2 tygodniach wskazanych przez pracodawcę. Od otrzymanego wypowiedzenia o pracę służy Panu odwołanie do Sądu Rejonowego – Sądu Pracy, które należy wniesić w ciągu 7 dni od dnia doręczenia pisma wypowiadającego umowę o pracę. Bez znaczenia jest fakt, że zabrał Pan oba egzemplarze wypowiedzenia do domu i nie podpisał ich w momencie otrzymania. Wypowiedzenie lub oświadczenie o rozwiązaniu umowy o pracę uważa się za skutecznie doręczone z chwilą, kiedy doszło do adresata w taki sposób, że mógł zapoznać się z jego treścią, chociażby tego nie uczynił. Oznacza to m.in., że pracownik nie musi przyjąć pisma ani zgodzić się z jego treścią, wystarczy, że miał realną możliwość zapoznania się z nim, ale tego nie zrobił. Wypowiedzenie na piśmie jest dokonane w chwili doręczenia pisma adresatowi w sposób bezpośredni (do rąk pracownika np. w miejscu pracy lub osoby upoważnionej do działania w jego imieniu) lub pośredni (np. przez doręczenie pisma domownikowi pracownika), bądź też w dniu, w którym adresat pisma mógł zapoznać się z jego treścią. Należy podkreślić, że w przypadku wyboru przez pracodawcę bezpośredniego sposobu wręczenia pracownikowi oświadczenia o wypowiedzeniu umowy o pracę w miejscu pracy. Pracownik nie ma obowiązku podpisania otrzymanego pisma. W świetle powyższego, wypowiedzenie jest wręczone Panu skutecznie, a okres wypowiedzenia biegnie i upływa w dniu 31 stycznia 2012 r. Pismo pracodawcy, który wypowiada pracownikowi umowę o pracę zawartą na czas nieokreślony, powinno wskazywać przyczynę uzasadniającą wypowiedzenie, a także pouczenie o przysługującym pracownikowi prawie odwołania od wypowiedzenia do właściwego sądu pracy. W otrzymanym przez

Pana wypowiedzeniu umowy o pracę nie została wskazana podstawa wypowiedzenia, a zatem należy uznać, że jest ono nieuzasadnione. Stanowi to samodzielną przyczynę złożenia odwołania od wypowiedzenia do sądu pracy. Dodatkowym uchybieniem wręczonego Panu wypowiedzenia jest brak pouczenia o możliwości odwołania do sądu. Zgodnie z art. 45 kp, w razie ustalenia, że wypowiedzenie umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony jest nieuzasadnione lub narusza przepisy o wypowiedzaniu umów o pracę, sąd pracy - stosownie do żądania pracownika - orzeka o bezskuteczności wypowiedzenia, a jeżeli umowa uległa już rozwiązaniu - o przywróceniu pracownika do pracy na poprzednich warunkach albo o odszkodowaniu. Proszę pamiętać, że termin na wniesienie odwołania wynosi 7 dni i upływa w poniedziałek 10 października 2011r. W odwołaniu należy przede wszystkim wskazać swoje żądanie (uznania wypowiedzenia za bezskuteczne) oraz uzasadnienie tego żądania, czyli wskazać należy dlaczego uważa Pan wypowiedzenie za nieuzasadnione (brak podania przyczyny wypowiedzenia) i naruszające przepisy prawa (brak pouczenia o możliwości odwołania).

W jakim wymiarze czasu pracy (tygodniowo/miesięcznie) może pracować uczeń szkoły zawodowej w ramach praktyk zawodowych (praktyka nauki zawodu), mając 17 lat?

Szanowna/y Pani/e, czas pracy młodocianych, czyli osób między 16 a 18 rokiem życia, jest szczególnie regulowany w Kodeksie Pracy. Przede wszystkim czas pracy młodocianego w wieku powyżej 16 roku życia nie może przekraczać 8 godzin na dobę przy obowiązującym przeciętnie 40-godzinny tygodniu pracy (art. 202 § 2 kodeksu pracy). Dodatkowo do czasu pracy młodocianego wlicza się czas nauki (tj. dokształcania teoretycznego) w wymiarze wynikającym z obowiązkowego programu zajęć szkolnych, bez względu na to, czy odbywa się

ona w ramach godzin pracy czy też po pracy (np. w wolną sobotę, w szkole wieczorowej) (art. 202 § 3 kodeksu pracy). Jeżeli dobowy wymiar czasu pracy młodocianego jest dłuższy niż 4,5 godziny, pracodawca jest obowiązany wprowadzić przerwę w pracy trwającą nieprzerwanie 30 minut, wliczaną do czasu pracy (art. 202 § 3 kodeksu pracy). Młodocianego nie można zatrudniać w godzinach nadliczbowych ani w porze nocnej, która przypada pomiędzy godzinami 2200 a 600 (art. 203 § 3 kodeksu pracy).

Jestem magistrem biotechnologii, pracownikiem naukowym Państwowego Instytutu Weterynaryjnego w Puławach. Mam pytanie czy jest jakiś ustawowy termin w którym pracownik naukowy musi zrobić doktorat?

Szanowny Panie, zgodnie z ustawą z dnia 27 lipca 2005r. – prawo o szkolnictwie wyższym, studia doktoranckie są to studia trzeciego stopnia, na które przyjmowani są kandydaci posiadający tytuł magistra albo tytuł równorzędną, umożliwiające uzyskanie zaawansowanej wiedzy w określonej dziedzinie lub dyscyplinie nauki, przygotowujące do samodzielnej działalności badawczej i twórczej oraz uzyskania stopnia naukowego doktora. Kwestię odbywania studiów doktoranckich regulują przepisy rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 grudnia 2006r. w sprawie studiów doktoranckich prowadzonych przez placówki naukowe (Dz. U. z 2007r. Nr 1, poz. 2). Na podstawie § 2 rozporządzenia studia doktoranckie trwają nie dłużej niż 4 lata. Czas trwania tych studiów określa akt o ich utworzeniu. Okres trwania studiów doktoranckich zgodnie z § 7 może zostać przedłużony przez dyrektora placówki naukowej o okres odpowiadający czasowi trwania urlopu macierzyńskiego. W uzasadnionych przypadkach dyrektor placówki naukowej może przedłużyć okres odbywania studiów doktoranckich, w szczególności w przypadku czasowej niezdol-

ności do odbywania tych studiów spowodowanej chorobą, jeżeli okres tej niezdolności przekracza okres zasiłkowy, sprawowania osobistej opieki nad chorym członkiem rodziny, sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem do 4. roku życia lub dzieckiem o orzeczonej niepełnosprawności, prowadzenia długotrwałych badań naukowych. Niemożliwe jest jednak przedłużenie studiów doktoranckich łącznie więcej niż o rok. Odnosnie samego terminu na uzyskanie stopnia naukowego doktora zastosowanie znajdują przepisy ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz stopniach i tytułach w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003r. Nr 65, poz. 595). Zgodnie z zawartymi w niej postanowieniami, stopień doktora i doktora habilitowanego jest nadawany w drodze przewodu wszczonego na wniosek osoby ubiegającej się o nadanie stopnia (art. 11). Stopień doktora nadaje się osobie, która posiada tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera, lekarza lub inny równorzędny, zdała egzaminy doktorskie w zakresie określonym przez radę jednostki organizacyjnej, przedstawiła i obroniła rozprawę doktorską. Jeżeli jednak osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora w wyznaczonym terminie nie przystąpi do egzaminów doktorskich albo nie przedstawi rozprawy doktorskiej, rada jednostki organizacyjnej może podjąć uchwałę o zamknięciu przewodu doktorskiego (art. 14 ust. 4). Uchwała taka będzie stanowić czasowe zamknięcie drogi do uzyskania stopnia naukowego, a ponowna próba uzyskania stopnia doktora będzie wymagała wszczęcia kolejnego przewodu doktorskiego na wniosek zainteresowanego. Odpowiadając na Pana pytanie, należy wskazać, że nie istnieje ustawowy termin, w którym doktorant czy pracownik naukowy jest obowiązany uzyskać stopień naukowy. Ograniczenia w tym zakresie mogą jednak wynikać z aktów wewnętrznych placówek naukowych (regulaminów). Zgodnie z regulaminem studiów doktoranckich Państwowego Instytutu Weterynaryjnego w Puławach, do podstawowych obowiązków uczestnika studiów doktoranckich należy przedłożenie rozprawy doktorskiej oraz przeprowadzenie jej obrony w wyznaczonym

terminie. Niewywiązanie się z tego obowiązku może być podstawą do wydania decyzji o zamknięciu przewodu doktorskiego, która leży w kompetencjach rady naukowej Instytutu.

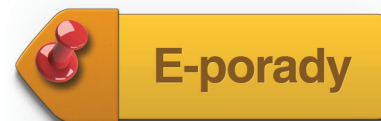
Czy w umowie o odszkodowanie zawartej z firmą, która zajmuje się dochodzeniem odszkodowań od towarzystw ubezpieczeniowych, od wynagrodzenia może być naliczony podatek vat?

Szanowny Panie. Tak może być naliczony VAT. Naliczenie podatku jest jednak uzależnione od posiadania przez zleceniobiorcę statusu podatnika VAT (przyznam, że nie spotkałem się z firmą dochodzącą odszkodowań, która by nie była podatnikiem podatku VAT). Ponadto szczegółowe postanowienia w kwestii naliczenia podatku winna zawierać umowa. Jeżeli określono że wynagrodzenie wynosi kwotę x (lub zwyczajowy procent w tego typu umowach) to winno być zawarte również postanowienie, że jest to kwota netto (bez podatku) lub brutto (z podatkiem VAT). Często w umowach zawarte jest postanowienie wskazujące, że do kwot należnych zleceniobiorcy (firmie odszkodowawczej) dolicza się podatek VAT wedle obowiązującej stawki.

**PARTNER
SPOŁECZNY**

17 lat dla rozwoju

**Skorzystaj z usług prawnika
bez wychodzenia z domu!**

W ramach projektu wdrożony został innowacyjny system poradnictwa internetowego – świadczony przez utworzoną w tym celu e-kancelarię prawną. Do obsługi e-kancelarii zatrudniono zawodowych prawników – ekspertów z poszczególnych dziedzin prawa. Dzięki temu otrzymujecie Państwo usługę prawną na najwyższym merytorycznym poziomie – a wszystko to bez konieczności wychodzenia z domu!

Jak skorzystać z e-porady?

Aby skorzystać z e-porady należy wejść na stronę www.mamprawo.eu i kliknąć przycisk e-kancelaria.

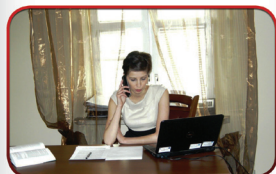
Zostaniecie Państwo przekierowani do specjalnie opracowanego formularza, który – dzięki systemowi odpowiedzi i wskazówek – pomoże Państwu zadać pytanie naszym ekspertom. Maksymalny czas oczekiwania na e-poradę wynosi 3 dni robocze od momentu przyjęcia zgłoszenia lub uzupełnienia informacji/dokumentów. Odpowiedź przyjdzie do Państwa na wskazany w zapytaniu adres e-mail, będzie do odbioru w Biurze w godzinach jego urzędowania lub przekazana telefonicznie. Szczegółowe informacje dotyczące funkcjonowania biur znajdują się na stronie projektu.

BIURA PORAD PRAWNYCH I OBYWATELSKICH

PUŁAWY

ul. Lubelska 2C/14 (II p.)
tel.: (81) 881 05 85

pulawy@mamprawo.eu

KRASNYSTAW

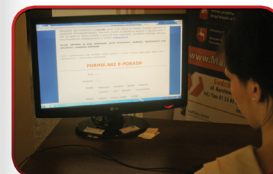
pl. 3-go Maja 18
tel.: (82) 576 00 20

krasnystaw@mamprawo.eu

KRAŚNIK

ul. Kościuszki 7a
tel.: (81) 821 02 96

krasnik@mamprawo.eu

BIURA CZYNNE OD PONIEDZIAŁKU DO PIĄTKU OD GODZINY 8:00

ŚWIDNIK

ul. 3 Maja 3/2
tel.: (81) 751 68 21

swidnik@mamprawo.eu

BIŁGORAJ

ul. Kościuszki 31 (I p.)
tel.: (84) 686 01 31

bilgoraj@mamprawo.eu

OPOLE LUB.

ul. Kościuszki 5/1 (I p.)
tel.: (81) 827 33 40

opole@mamprawo.eu

Aktualny harmonogram prac poszczególnych biur na stronie

www.MamPrawo.eu

Wesołych Świąt !

WSZYSTKIM KLIENTOM BIUR
PORADNICTWA PRAWNEGO I OBYWATELSKIEGO,
PRZEDSTAWICIELOM JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO,
ORGANIZACJOM POZARZĄDOWYM ORAZ MEDIOM, KTÓRZY WSPARLI
REALIZACJĘ PROJEKTU „MAM PRAWO”,
WSPÓŁPRACOWNIKOM, KTÓRZY DZIAŁAJĄ NA RZECZ ROZWOJU
BEZPŁATNEGO

PORADNICTWA PRAWNEGO I OBYWATELSKIEGO W NASZYM KRAJU
ORAZ SYMPATYKOM **S**TOWARZYSZENIA **I**NICJATYW **S**AMORZĄDOWYCH
ŻYCZYMY ZDROWIA, SZCZĘŚCIA I POMYŚLNOŚCI W NADCHODZĄCYM
NOWYM ROKU.

NIECH TEN ZBLIŻAJĄCY SIĘ ROK BĘDZIE WYPEŁNIONY SUKCESAMI
W ŻYCIU OSOBISTYM ORAZ ZAWODOWYM,
STANIE SIĘ CZASEM RADOŚCI I NADZIEI NA PRZYSZŁY ROK.

Szczęśliwego Nowego Roku !

PREZES ZARZĄDU

Krzysztof Sztykowski
KRZYSZTOF SZTYKOWSKI

MAM § PRAWO

Kilka słów o Stowarzyszeniu Inicjatyw Samorządowych

Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych od 17 lat aktywnie działa na rzecz rozwoju samorządności, budowy społeczeństwa obywatelskiego i państwa prawa. SIS realizuje projekty o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym.

SIS jest partnerem społecznym dla licznych inicjatyw społecznych i gospodarczych. SIS tworzy warunki do międzysektorowej współpracy, dialogu społecznego i partycypacji obywateli w podejmowaniu ważnych dla nich decyzji.

SIS zabiega o rozwój powszechnego, bezpłatnego poradnictwa prawnego i obywatelskiego w Polsce. Prowadzi sieć bezpłatnych biur poradnictwa prawnego i obywatelskiego oraz internetową e-kancelarię prawną w ramach projektu „Mam Prawo”. Na bazie doświadczeń i wypracowanych standardów projektu „Mam Prawo”, SIS rozwija współpracę z administracją rządową i samorządową w celu budowy ogólnopolskich rozwiązań systemowych w tym zakresie.

SIS wspiera rozwój instytucjonalny samorządów w Polsce i innych krajach Europy Środkowowschodniej. Prowadzimy na ich rzecz m.in.: szkolenia specjalistyczne, doszkalające i podnoszące poziom kompetencji urzędników, wdrażamy systemy zarządzania jakością ISO oraz systemy informatyczne usprawniające obsługę mieszkańców.

SIS jest aktywnym członkiem Lubelskiego Partnerstwa Publiczno-Społecznego, które skupia samorządy, instytucje rynku pracy, wiodące organizacje pozarządowe i firmy szkoleniowe. W ramach LPPS, SIS wypracowuje ogólnopolskie standardy współpracy

międzysektorowej na rzecz rozwoju rynku pracy.

SIS jest aktywną instytucją rynku pracy. Organizuje bezpłatne szkolenia zawodo-

we i podnoszące kwalifikacje. Pomaga osobom bezrobotnym, zagrożonym utratą pracy, wspiera osoby z terenów wiejskich. W latach 2005-2011 przeszkoliliśmy w całym kraju ponad 3000 osób.

SIS wspiera obszary wiejskie i rolnictwo. Działa na rzecz społeczności lokalnych na terenach wiejskich, realizując liczne projekty szkoleniowe, doradcze, promocyjne i edukacyjne.

Przy SIS działa specjalnie powołany do obsługi rolników Instytut Doradztwa Rolniczego, zajmujący się doradztwem i szkoleniami, pomocą przy pozyskiwaniu środków UE i promocją innowacyjnych technologii. Od 2001 roku SIS jest także wydawcą bezpłatnego czasopisma „EkoRolnik”, które służy promocji nowoczesnych rozwiązań w rolnictwie.

WAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA SIS

- ✓ **Ponad 3000 przeszkolonych osób w kraju i za granicą.**
- ✓ **20 zrealizowanych projektów w ramach programów: ZPORR, POKL, POPT, Polska Pomoc Zagraniczna.**
- ✓ **Projekty realizowane na terenie całego kraju: Warszawa, Gdańsk, Lublin, Szczecin, Łódź, Poznań.**
- ✓ **Projekty realizowane na zlecenie instytucji państwowych: MSWiA, MRR, MPiPS, MSZ, PARP.**
- ✓ **9 projektów w realizacji, a wśród nich projekty szkoleniowe, doradcze z zakresu poradnictwa prawnego, opracowywania standardów współpracy międzysektorowej.**
- ✓ **Własne publikacje, projekty filmowe, rozwiązania informatyczne.**

W następnym numerze między innymi:

- *Prawne regulacje kontaktów z dzieckiem.*
- *Odwołanie wykonanej darowizny.*
- *Rozwód a separacja?*
- *Testament – rozporządzenie na wypadek śmierci.*
- *Wady i zalety przekształcenia spółdzielczych praw do lokalu w prawo odrębnej własności.*
- *Samowola budowlana.*
- *E-porady. Prawnicy odpowiadają na życiowe problemy.*
- *Działalność Stowarzyszenia Inicjatyw Samorządowych.*

**PARTNER
SPOŁECZNY**

17 lat dla rozwoju

**KSZTAŁTUJEMY
RELACJE**

STOWARZYSZENIE INICJATYW SAMORZĄDOWYCH

WOLONTARIAT

w związku z realizacją projektu

ŚWIADOMY OBYWATEL

bezpłatne poradnictwo obywatelskie na terenie powiatu
łęczyńskiego, lubartowskiego i m. Lublin

Poszukujemy osób chętnych do odbycia **wolontariatu**,
zainteresowanych zdobyciem doświadczenia zawodowego
do pracy w Punkcie Poradnictwa Obywatelskiego
w Lublinie, Łęcznej i Lubartowie

JEŚLI JESTEŚ:

- absolwentem lub studentem kierunku prawo i administracja,
- lubisz kontakt z ludźmi,
- działanie to Twoje drugie imię,
- masz trochę wolnego czasu i chciałbyś od stycznia 2013r. rozpocząć z nami współpracę

przyślij swoje CV ze zdjęciem na adres:

swiadomyobywatel@sis-dotacje.pl

**W TYTULE E-MAILA PROSIMY O PODANIE NAZWY MIASTA,
W KTÓRYM CHCIELIBYŚCIE ODBYĆ WOLONTARIAT.**

Szczegółowe informacje można uzyskać pod numerem telefonu

tel. 81 53 43 203

NA ZAKOŃCZENIE WSPÓŁPRACY WOLONTARIUSZ OTRZYMA REFERENCJE.

Projekt realizowany przy wsparciu Szwajcarii w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

**SWISS
CONTRIBUTION**

ECORYS
Research and Consulting

BEZPŁATNE PORADY

*"Świadomy obywatel –
bezpłatne poradnictwo
obywatelskie"*

BIURA:

LUBLIN

LUBARTÓW

ŁĘCZNA

**ZAPRASZAMY MIESZKAŃCÓW LUBELSZCZYZNY
DO SKORZYSTANIA Z BEZPŁATNYCH PORAD**

STOWARZYSZENIE INICJATYW SAMORZĄDOWYCH

ul. Narutowicza 56a, 20-016 Lublin

INFORMACJE: tel. / fax: 81 53 43 201 lub 203

info@sis-dotacje.pl

www.sis-dotacje.pl

Projekt realizowany przy wsparciu Szwajcarii w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

**STOWARZYSZENIE INICJATYW
SAMORZĄDOWYCH**

BEZPŁATNE SZKOLENIE

W RAMACH PROJEKTU OFERUJEMY:

**MIĘDZYNARODOWY CERTYFIKAT INSTALATORA SIECI
ŚWIATŁOWODOWYCH - FIBER OPTICS ASSOCIATION**

ZAJĘCIA W SYSTEMIE WEEKENDOWYM

KOMFORTOWE WARUNKI - hotel i wyżywienie

WYKWALIFIKOWANĄ KADRĘ TRENERSKĄ

UPRAWNIENIA SEP (DO 1 kV)

informacje:

www.swiatlowody.org

Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych

ul. Narutowicza 56A, 20-016 Lublin

tel. / fax: 81 / 53 43 203 info@sis-dotacje.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPOJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek - najlepsza inwestycja
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

POTRZEBUJESZ POMOCY PRAWNEJ ?

MAM § PRAWO

**BIŁGORAJ
KRASNYSTAW
KRAŚNIK
OPOLE LUBELSKIE
PUŁAWY
ŚWIDNIK**

ZGŁOŚ SIĘ DO JEDNEGO Z NASZYCH BIUR !

STOWARZYSZENIE INICJATYW SAMORZĄDOWYCH

ul. Narutowicza 56a, 20-016 Lublin
tel./ fax: 81 53 43 203,
www.mamprawo.eu

e-mail: info@sis-dotacje.pl
www.sis-dotacje.pl